

MAGYAR TÖRTÉNETI SZINMŰTÁR

KÓCZÁN FERENCZ ALAPITVÁNYÁBÓL.

II.

ISTVÁN VEZÉR.

TÖRTÉNETI DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN

IRTA

SZÁSZ KÁROLY.

Ára 1 forint.

BUDAPEST.

KIADJA A M. TUD. AKADÉMIA.

1893.

TÁJÉKOZÁSUL.

Túzberki Kóczán Ferencz 1887. jun. 6-án kelt alapító levelében 12,000 forint alapítványt tett oly célból, hogy kamatjából 100 drb arany adassék évenként a pályatársai közt legjobb történeti színmű szerzőjének és 2000 frtot, melynek évi kamataiból e pályázat bírálói díjaztassanak.

Ehhez képest az akadémia évenként a pályázó színművek tárgykörét akkép jelöli ki, hogy e korok kisebb korszakokban, az ősmondákon kezdve, az egész magyar történelmet felöleljék 1848-ig. Csak akkor áll szabadságában az akadémiának, korszak kijelölése nélkül is, általában magyar történeti színművekre tűzni ki a jutalmat, ha a korszakok chronologiai rendben egyszer már kitűzettek.

A színművek lehetnek tragédiák, vígjátékok és közép-faju drámák; a mondai alapon írt színművek ép úgy nincsenek kizárva a pályázatból, mint a csak történeti háttérűek. Súly fektendő a színszerúségre, a verses forma előnyéül tekintetik a műnek hasonló vagy közel hasonló társak fölött.

A jutalom a viszonylag legjobb műnek is mindig kiadatik, még pedig megosztatlanul. Ha egyetlen pályamű sem érkezik, a ki nem adott jutalom a következő évihez csatoltatik.

Ha valamelyik évben a jutalom, sikerültebb pályaművek nem létében, oly színműnek adatnék ki, mely a bírálók véleménye szerint nem áll irodalmi színvonalon,

MAGYAR TÖRTÉNETI SZINMŰTÁR.

II.

MAGYAR
TÖRTÉNETI SZINMŰTÁR.

TÚZBERKI KÓCZÁN FERENCZ ALAPITVÁNYÁBÓL

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

II.

SZÁSZ KÁROLY, ISTVÁN VEZÉR.

BUDAPEST.

1893.

ISTVÁN VEZÉR.

TÖRTÉNETI DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN.

IRTA

SZÁSZ KÁROLY.

KÓCZÁN FERENCZ ALAPITVÁNYÁBÓL

KIADJA A M. TUD. AKADÉMIA.

BUDAPEST.

1893.

A színházakkal szemben kézirat.

★

E dráma az 1889-iki Kőczán-díjra pályázott. A bírálati jelentés megjelent az *Akadémiai Értesítő* 1890-ik év folyamának 47—55. lapjain.

Személyek.

ISTVÁN VEZÉR, Magyarország fejedelme.

GIZELA neje, német császár-leány.

ADELHÁJD, mostoha anyja, Gyejcs özvegye, lengyel király-lány; (más néven *Beleknegini*.)

VAZUL, } a fejedelem rokonai.

KOPASZ LÁSZLÓ, }

TATA, (San-severinói Theodatus gróf) benedekrendi szerzetes, István egykori nevelője.

ASTRIK, pannonhalmi apátúr.

KOPPÁNY, a Vérbules törzséből, somogyi vezér.

ZUÁRD, a Lehel törzséből, Nyitra ura.

KOPASZ ZERIND, a Koppány apja.

KARTAL, }
TEVEL, } pogány urak.
VAJTA, }
ÖCSÖB, }

KOPJÁN, keresztyén } testvérek a Könd törzséből.

KORZÁN, pogány }

GYULA, a fő-kádár, Hadur papja.

THONÚZ-ÖBÁ, besenyő főnök.

KEMES, a felesége.

ÖRKÖND, a fiok.

Wasserburgi WENZELIN, }
HONT, } német lovagok.
PÁZMÁN, }
WOLFGER, }
HENRIK. }

Koppány várnagya.

Gyula, erdélyi fejedelem követe.

ZOMBA, Gyula nevelt leánya, Koppány kedvese.

Adelhájd hölgyei (1. 2. 3. 4.).

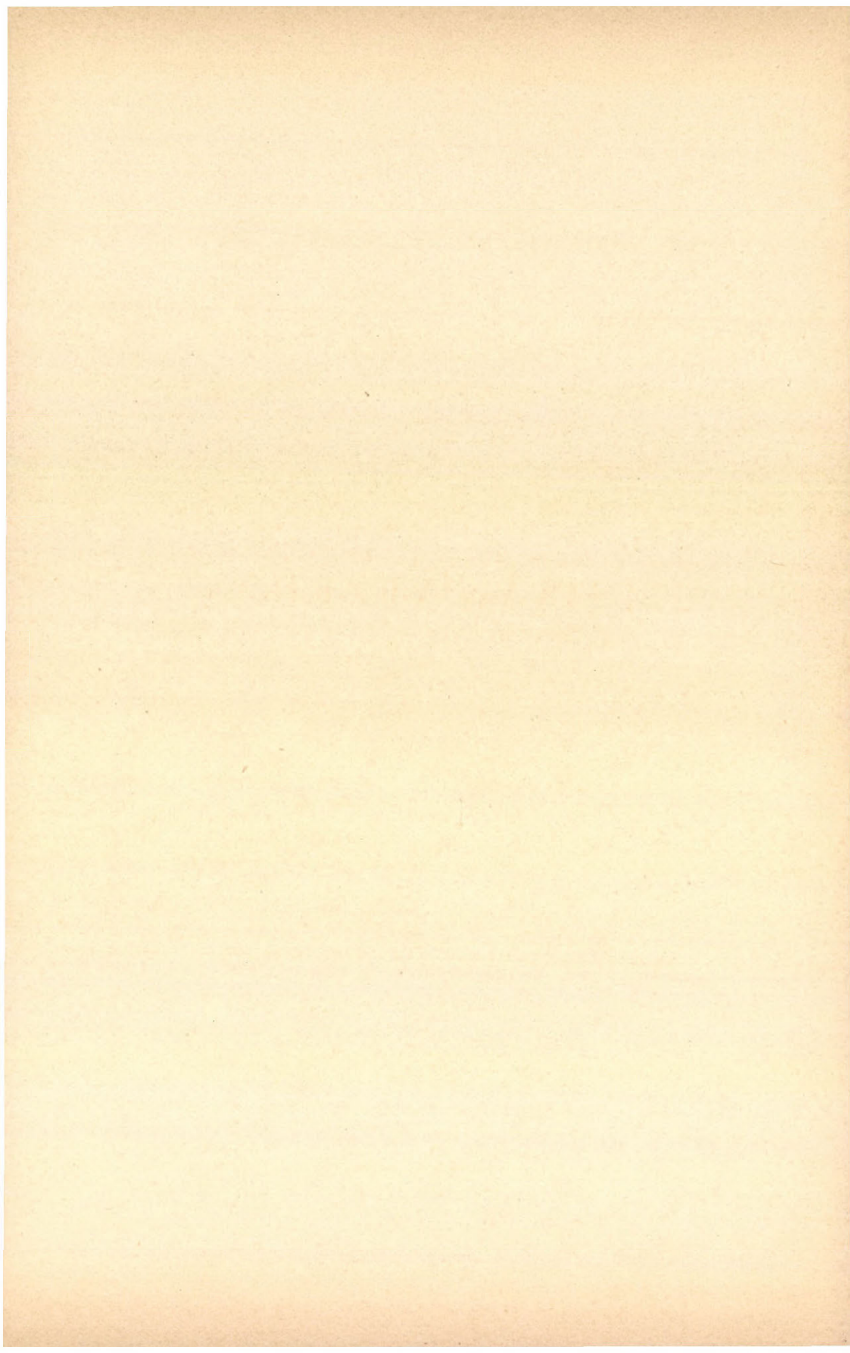
KÜCSID, } Koppány szolgái.

DORONG, }

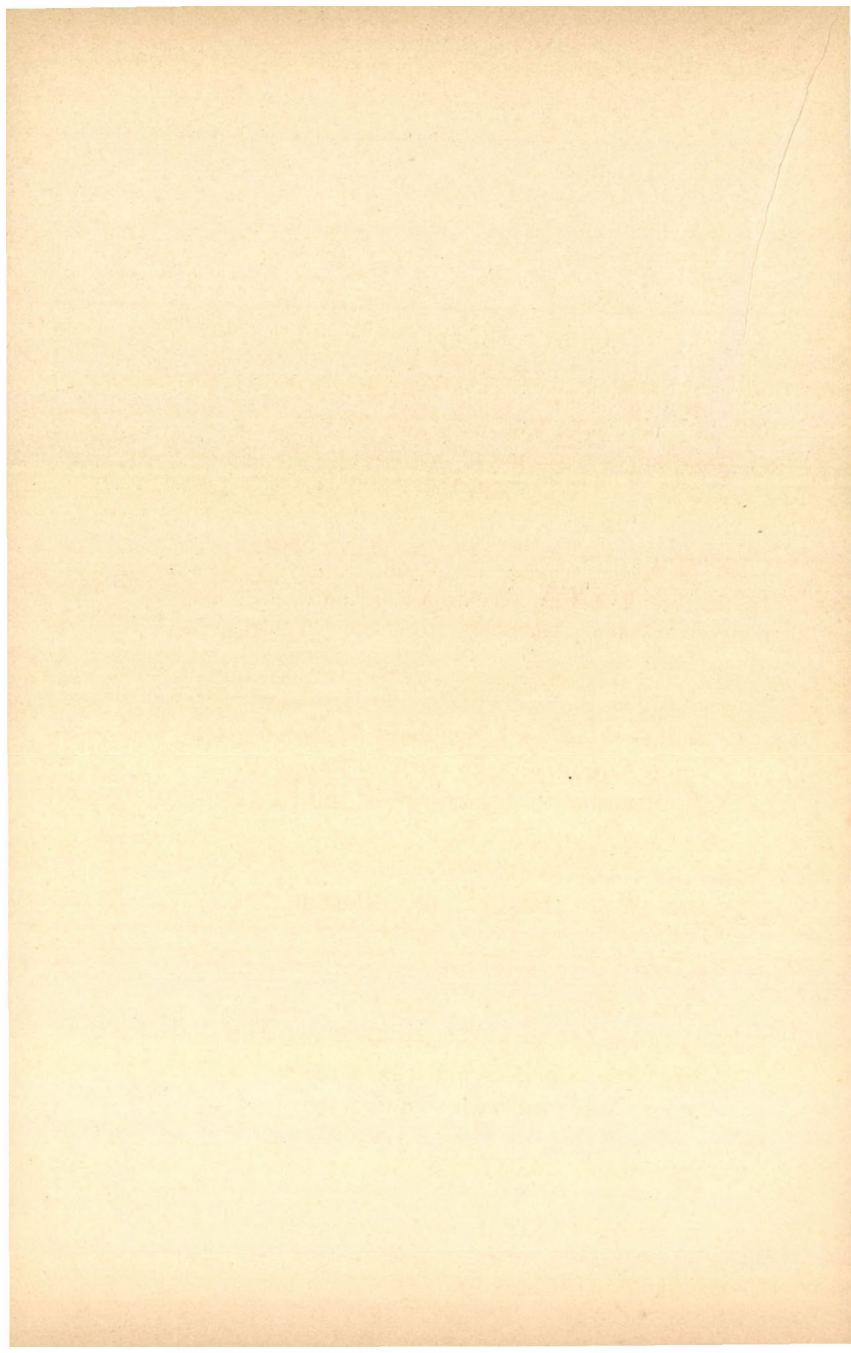
Első }

Második } katona.

Táltosok, kísérők, nép, magyar és német katonák, hadi foglyok.

ISTVÁN VEZÉR.

ELSŐ FELVONÁS.

Szín: Erdő Esztergom alatt. A nézőfől jobbra nagy oltár, melyen a fa már föl van rakva, csak meggyújtásra vár. A háttérben félig összerakott máglya, körüle még farakás. — A szintért nagy sokaság tölti be, előkelő és közrendű férfiak és nők, szolgák. Köztök *Kopasz Zerind*, aggastyán, *Zuárd*, *Thonúz-oba*, *Örkönd*. — Az oltár lépcsőjén áll *Gyula*, a kádár, főpapi fehér öltönyben, fején cserkoszorúval; körüle kisebb papok szolgálnak. — A függöny felszálltakor a népsokaság zajgása hallható még.

ZERIND.

Hallgassatok! A kádár hadd beszéljen;
Hadd mondja ő meg, mit kell tennetek.
Egy bölcsbe' több tanács van, mint ezer
Kiáltozóban.

TÖBBEN.

Halljuk hát a Kádárt.

GYULA.

Fiaim, itt az oltár — várja már
Az áldozókat — s nincsen áldozat.
A máglya készül és hiába készül.
Pedig Gyeics meghalt, a fejdelem.

Engem csak a hír szólított ide,
 Nem Vajk adá tudtomra Gyejes halálát,
 Kádár vagyok pedig. — Mit szóljak ennél
 Többet? (*Zúgás.*)

Ti zúgtok? Kell-e még bizonyosság:
 Hogy Taksony unokája, Gyejes fia
 Apái őshitétől elszakadt?
 Nem én temettem-e Taksony vezért,
 A Duna árja mellett, őseink
 Szokásaként, előre száz rabot
 Küldvén Hadurhoz, hogy szolgáljanak
 A fejdelemnek, ama jobb hazában!
 Nem én adék-e áldást a Gyeics
 S Sarolt frigyére — és Sarolt fölött
 Nem én áldoztam-e ötven rabot
 Midőn a túlvilágra költözék?
 Meghalt Gyeics — de lelkét tétova
 Hagyják bolyongni ég és föld között —
 S a máglya hasztalan vár áldozatra,
 Mely ősihez megnyitná a kaput,
 Oda, hol Árpád, Zsolt és Taksony örvend.
 — Többé nem örvend, hajh, magas szivők!
 Aggódva várják: nyíl-e a kapu
 És jö-e unokájok? — S nem mehet!
 Hiába bolyg a puszta lég ürén
 Három nap óta már s jajongva tölti
 A puszta léget zokogásával:
 A menny kapuja zárva van neki!

THONÚZ.

Halljátok ezt, ti magyarok?

ZERIND.

Szegény

Gyeics öcsém!

ZUÁRD.

S mi tűrjük ezt, barátim?

NÉP.

Nem tűrjük.

I. FÉRFI.

El hát, Vajk vezér elé,

Kérjük ki apja testét.

ZUÁRD.

És a száz

Szolgát az áldozatra! Lelkeik

Nyissák föl a magas menny kapuját

Gyeics vezérnek!

NÉP.

Vajk elébe, föl!

(Nagy mozgás. — Koppány jő.)

KOPPANY.

Mi készül itt?

GYULA.

Fejedelmi tor, nemes

Vezér.

KOPPÁNY.

A máglyát látom és az oltárt;
Hol a halott? Hát nem hazúd a hír:
Hogy Gyejcs vezért elszólítá Hadur?

GYULA.

Elszólítá, de Gyejcs még sem mehet.

KOPPÁNY.

Mért?

GYULA (Örköndhöz).

Beszéld el ifju, a minek
Tanúja voltál.

ÖRKÖND (előlép).

Légy üdvöz, vezér.

KOPPÁNY.

Ki vagy, te ifju? Még nem láttalak
Vitézeink közt, alakod, ruhád,
Előkelő nemest mutat pedig.

ÖRKÖND.

Thonúz-oba, a besenyő vezér
Fia vagyok. Ez itt atyám.

KOPPANY.

Nemes

Öreg! Hired magányomig hatott.
 Légy üdvöz e rokonföld halmain,
 Melyek között hazát — majd egykoron
 Sírt is keresni, elhatározád,
 Mint hírbül értém; — *azt* itt fölleled,
Emezt minél később találod föl, azt
 Kívánom! (*Kezet nyújt Thonúz-obának.*)

THONÚZ.

Köszönöm, nemes vezér.

KOPPÁNY.

S most, ifju, mondd el, a mi mondani
 Valód van.

ÖRKÖND.

Engedelmeddel, vezér.

Ma reggel a fejedelmi lak körül
 Tolongó nép közé vegyültem. Ott
 Hallám először, idegen levén,
 Hogy Gyejes vezér kinyújtóztatva — így
 Mondák, de csak később értém meg, e
 Szó mit jelent — fenn a terembe' fekszik.
 S hogy minden ajtó nyitva és szabad
 A bemenet, halott-nézőbe — így
 Mondák. Belebb vont a kíváncsiság;
 S bár legnagyobb részt alj-nép volt jelen,

S egy-két vitézt láték csak a tömegben,
 Közé vegyültem én is. Már e lépcsőn
 Tolongva mentünk. Feketébe vont
 Ajtókon át, hason-színű terembe
 Sodort az ár.

KOPPÁNY.

Ez a gyász színe nékik,
 Halottjaik' melylyel tisztelni vélik.
 Folytasd !

ÖRKÖND.

Mi látvány tűnt előmbe ott!
 Nem is tudom hol kezdjem. A terem
 Közepén magas, egészen fekete
 Oltár, vagy ágy emelkedék — azon
 Nyitott koporsó s benne a halott.
 Ravatal — úgy nevezték ; ám mi más
 Mint az, a mit mi mondunk rovatálnak !
 Pajzs, dárda, kópja, diadaljelek,
 Sem ellenségtől elvett préda, sem
 Zöld koszorúk, sem a vezéri bot,
 Nem ékesíték ezt a zomotort,
 De lépcsajén, körös-körül, magas
 Gyertyák viaszból, szomorún lobogva
 Veték világuk rémes árnyait
 A feketébe vont falakra — s a
 Halott fehér arczára. Ez pedig
 Fekvék, hanyatt, lecsukva két szeme,

S a mellen összekulcsolt két keze
 Két összerótt darab fát tartá, min
 Kiterjesztett kezekkel látszaték
 Egy véres ember . . .

GYULA.

Ezt az összerótt
 Fát, rajta ezt a véres alakot
 Imádják istenöknek.

ÖRKÖND.

A feszület —
 Így mondta egy szomszédom.

KOPPÁNY.

Csak tovább!

ÖRKÖND.

A ravatalra minden oldalon
 Lépcsők vezettek; a felsőbbiken
 Állt a sok égő gyertya — a legalsón,
 A koporsó lábánál térdepelt
 Egy ifju —

KOPPÁNY.

Hah, Vajk!

ÖRKÖND.

Kérdeztem nevét :
 István, felelték, az új fejdelem.

GYULA.

Hazudtak — ő nem az, ne is legyen!
 Hogy az lehessen, még előbb Hadúr
 Oltár-tüzén kell vére csöppinek
 A más hatéval együtt susterogni.

KOPPÁNY.

Majd szól a hat, ha eljő ideje,
 A temetés után. Folytasd, fiú!

ÖRKÖND.

A térdelőt Istvánnak nevezék,
 De én tudom, hogy István s Vajk csak egy.
 S nemes vonásin, mik a fájdalom
 Halvány színében is hősnek mutatták,
 Mély tiszteletre gerjedék. Lehajtott
 Homloka ép' a koporsóhoz ért.
 Imádkozott. Mellette fiatal
 Hölggy térddepelt, a nője — Gizela.
 — A koporsó fejénél —

KOPPÁNY.

Minek állsz meg
 S nem folytatod? —

ÖRKÖND.

Setét ruhába' még
 Egy asszony térddepelt ott; éjhaja

Hosszan lebontva, feketébb magánál
 A fekete ruhánál, melyre hullt;
 De arcza fényesebb a napvilágnál,
 S a könny, szemében, csillogóbb az éj
 Csillagínál —

KOPPÁNY.

Beleknegíni volt?

ÖRKÖND.

Nagy asszonynak nevezték, a halott
 Gyejcs özvegyének. Meglehet — de én,
 Hogy földi asszony, nem hitettem el;
 Mert álmaimba' sem láttam soha
 Szebbet! S a tündér lányok, a kiket
 Hunyor s Magor, Meótisz partinál
 Nyeregbe kaptak: szebbek nem lehettek!

KOPPÁNY (türelmetlenül).

Elég! — Beszélj, láttál-e többet is?

ÖRKÖND.

Semmit se' láttam, mert ő elvevé
 Szemem világát —

THONÚZ.

Ábrándos gyerek!

Rosszul ne ítélj róla, hős vezér.

KOPPÁNY.

S papok — kiket papoknak ők neveznek —
Nem voltak ott?

ÖRKÖND.

Ámultan álltam ott még,
Midőn egy ajtó nyílt — és hosszú sor —

KOPPÁNY.

Pap jött be rajta?

ÖRKÖND.

Oly félék lehettek.

Hosszú, setét ruhában, tarka mez
Rávetve, és kezökben a kereszt,
— Így is nevezték a feszületet —
De fa helyett aranyból; a fejökre
Csodálatos magas süveg borítva,
Hosszú szakálluk szinte övig ért,
Előttük egy fehér inges gyerek
Csóválva lánczon egy kis réz-edényt,
A melyből illat és füst terjedett,
— Úgy jöttek a papok; s beszentelék
(Így mondta egy szomszédom) a halottat.

KOPPÁNY.

S Vajk mit tön addig?

ÖRKÖND.

Némán térdepelt,
S imádkozott. Mozogtak ajkai
De hangtalan. Mikor a szentelést
Elvégezé a papság, Vajk fölállt
S oly halványan, mint egy sírból kelő,
S oly szótlan is, ment a papokhoz és
A legnagyobb előtt térdére hült
S megcsókolá kezét.

GYULA.

A nyomorúlt!

ÖRKÖND.

Gizela — s az a másik, kit Nagy-asszony
Néven neveztek —

KOPPÁNY.

A Beleknegíni!

Az is?

ÖRKÖND.

Kövelték példáját s kezét
Csókoltak annak.

GYULA.

Hát fejedelmi vér,
Királyi asszony-é ez?

KOPPÁNY.

Eleget

Hallottam. Ifju, most Hadurra kértem :
 A mit beszéltél álom volt-e vagy
 Láttad valóban? Mert ha csak mese :
 Inkább maradtál volna a föveny-
 Országba, honnan balesillagzatod
 Ide vezérle, mintsem engemet
 Így ingereltél!

ÖRKÖND.

Besenyő s magyar

Egy törzsökös -- hazudni nem szokott.

KOPPÁNY.

Elég. — Hogy István nem a régi Vajk,
 S egészen a papok kezébe' van
 S a véres fát imádja — fájdalom,
 Az tudva van s meg sem másítható.
 De Gyejcs vezér, ha tán fölvette is
 — A mint beszélik — a kereszt jegyét :
 Nem tette nyilván s ünnepélyesen
 S Hadúrtól és oltáritól soha
 Dús áldozatját nem tagadta meg.
 Elég hatalmas, gazdag is vala,
 Szolgálni régi mint új istenének
 S ellátni mindkettő oltárait.
 Minő jagon kívánja most fia,
 Hogy a halottat, Krisztusuk nevében,

Ez új papok vegyék birtokba csak —
 S Hadur egéből, a hol ősei
 Várnak reá, kizárva légyen az,
 Ki vég napjáig tisztelé Hadurt?
 Hadurra mondom, azt nem engedem.

NEP.

Nem engedjük meg!

I. FERFI.

Fel kell törni a
 Kaput; lehozni Gyejcs testét ide!

KOPPÁNY.

Nem úgy; erőszak a meghalt vezért,
 Kit megbecsülni vágytok, sértené.
 Kérjük fiát s nejét: adják ki testét
 És légyenek tanúi ők magok,
 Mig fejdelemhez illőn eltemetjük,
 Hol a Dunának árja harsog és
 Árpád nagy álmit zúgják habjai.

ZERIND.

Úgy, úgy, szelíden, jól mondod, fiam.

THONÚZ.

S ha hasztalan lesz s mehtagadja Vajk?

ZERIND.

De hátha még sem?

GYULA.

Ám kísértetek
Békét, vezérek. Én, Kádár levén,
Vajkhoz könyörgni nem megyek, tudom.

KOPPÁNY.

Te várd be itt, mivel járunk mi fönn.
— Ki jó velem?

ZUÁRD.

Ha el nem útasítsz?

ÖRKÖND.

És engemet?

KOPPÁNY *(megvetőleg)*.

Rád nincs szükség. *(Zuárdhoz)* Elég,
Ha te velem jösszsz, jó Zuárd; jerünk
Kettőnk szavára Vajk hajolni fog.

GYULA.

S ha nem?

KOPPÁNY.

Lesz akkor is reá idő,
Kérdezni: mit tegyünk?

(István, Vazul, Wenczelin, kíséret jönnek.)

De íme itt jó
Maga! (*elébe siet.*)
Te hozzád indulánk, öcsém.

ISTVÁN.

S mi jóra, bátya? Nagy gyász ért, mióta
Találkozánk — atyámat temetem.

KOPPANY.

Ezért kell ép' szót váltanom veled.
Te temeted atyádat? — A vezér
Ország halottja; mi akarjuk őt
Temetni, kellő díszszel, ősihez.

VAZUL.

Ugy van, mi mind!

ISTVÁN.

Jó bátya — és Vazul
Öcsém — s ti mind, nemes Zuárd, barátim,
Köszönöm a gondoskodástok', ám
Az nem lehet.

GYULA.

Halljátok, magyarok!
S mért nem lehet, Vajk?

ISTVÁN.

Agg, az én nevem

István, jegyezd meg. Es neked nem is
Felelek semmirül.

KOPPÁNY.

Felelj tehát
Nekem, ki mint te — törzsökfő vagyok,
S kérdezni van jogom. Felelj tehát,
Mért nem lehet?

ISTVÁN.

Oh csak lehetne bár !
Kísérhetné egész magyar hazánk
Sírjába ősz atyámat ! — Engemet majd
Temetni országom fog, azt remélem,
Keresztyén fejedelmet, a keresztyén
Magyarország. De ti, oltárokat
Véráldozatra szomjan gyújtotok,
Miket leölt rabszolgák vérivel
Fecskendve, annak sustorgásiból
Szárnyat fűzhetni véltek a kiszálló
Léleknek ; míg, a szent hitem szerint
Feltámadandó testet, jeltelen,
Titokban ássátok le, a folyók
Mentében, hogy csak meg se lelje ott
Majd ama nap, midőn a trombiták
Harsannak, angyalok — halottakat
Csoportba gyűjteni jönnek — és Urunk,
Ítélni élet s holtat egyaránt,

Székébe ül s állítja mind a kik
 Elébe jönnek, jobb és bal felől,
 Érdem szerint.

KOPPÁNY.

Nem értem a miket szólsz.
 A test, ha széthúll, össze nem szedi
 Azt semmi angyal; elemeire oszlik
 Melyekbül állt. Föld s lég táplálta — és
 Azokba száll; a földé hamva, súlya,
 Hová a víz levonja; híg parányi
 A leyegőé, melybe tűz röpíti.
 Egébe száll a lélek; a mely itt
 Úr volt a földön, azt uralkodás
 Megilleti az égben is, ha lesz
 A ki szolgálja. Ős szokás szerint
 Fejedelmi lelket száz rabszolga illet;
 Dicső apád' is ennyi illeti.
 Add hát ki részét rabszolgaiból,
 Kiket ha itt megáldozunk, előre
 Küldvén, lesz a ki őt szolgálja fönn.

ISTVÁN.

Elég! Irtózva hallom vérsóvár
 Ajkad beszédit. Ember-áldozat!
 Mert ember a rabszolga is nekem —
 S ha nem: ne is legyen rabszolga, hogy
 Ember lehessen. — Erről most elég.

Atyám keresztyén volt, Krisztus hitében
 Halt meg, s az isten-ember áldozatján
 Túl, lelki üdve több véráldozatra
 Nem is szorúlt. Hagyjátok őt hite —
 S hitem szerint temetnem ; álmait
 Viraszsa sírján a kereszt — a váltság
 S föltámadás örök jele !

KOPPÁNY.

Öcsém,
 Egymást mi meg nem értjük. Ő mig élt :
 Hadúrnak áldozott, eltúrve bár
 Hogy udvarában azt a véres embert
 Imádta némely jövevény. Jogod
 Nincsen tehát elvonni őt halottúl
 A zomotortól, melyre mi, hiven
 Ősink hitéhez, tenni készülünk,
 Hogy szárnyat adva lángbul szellemének,
 Segítsük ég felé röpülni — s utat
 Nyissunk előtte, rabszolgáinak
 Vérével. És ha mégis megtagadnád
 Szavunkra, kérdje kardom : adod-e ?

ISTVÁN.

Kardodnak én is kardommal felelnék,
 Ha vakmerő volnál, fejedelmet ellen
 Emelni azt.

KOPPÁNY.

Fejedelmem még te nem vagy,
 Magyar hazánkban nem csak születés
 Tesz fejdelemmé ; még ahoz Szer is kell :
 A nemzetségfők egyezése s a
 Vér fogadalma köztök és közötted.

ISTVÁN.

Apám, a fők megegyezésével
 Fejdelmi társul vett, éltebe még.

KOPPÁNY.

Vett, élte fogytig — és mi engedénk
 Már gyöngülő korának — ámde még
 Nem ismerünk öröklő fejdelemnek,
 A Szer előtt. Mert szólj, ömölt-e vér
 Karodból a szent áldozó pohárba :
 Közted s a nemzet közt örök frigyül ?
 Mi akkor is kívántuk — és ti, nemde
 Nem azt mondtátok : arra lesz idő
 Ha halva Gyejes majd — s Vajk örök-jogán
 Ül a fejdelmi székbe.

ISTVÁN.

Lesz idő

— Mondám — beszélni arról. Most beszélek.
 Én ezt a Szert, ez áldozó-pohárt,

A vér e fogadalmát — elvetem!
Keresztyén fejdelemhez az nem illik.

GYULA *(az oltárról).*

Halljátok ezt, ti magyarok! Hadur,
Hallottad-e? S villámid alszanak?

I. FÉRFL.

Kezünkben a Hadur villámai!

II. FÉRFL.

Fegyverre, mind! Vágjuk le!

(Többen kardot rántanak.)

ISTVÁN *(kardot ránt.)*

Ide hát,

Ki Árpád vérében gázolni mer!

(A két fejdelemné: Adelájd és Gizela, kísérettel, mind guászban, jönnek.)

ADELÁJD.

Megálljatok!

KOPPÁNY *(magában.)*

Hah, a Beleknegini!

GIZELA *(Istvánhoz szalad).*

István, az Istenért!

ADELÁJD.

Mi lárma ez?

Ravatalon az ország fejedelme,
Csöndes halállal ünnepélyesen
Fog béke-jobbót — és ti zajgotok?
Felejtitek, hogy templom a halottas
Ház, melybe halkán, zajtalan szabad
Belépni csak?

ISTVÁN.

Én épen a halott
Békés nyugalmát védem.

ADELÁJD.

S ki meri

Azt háborítani?

KOPPÁNY.

Ős szokás szerint
Akarjuk eltemetni. Áll a máglya
S a holtra vár a gyászos zomotor.

ADELÁJD.

(Hozzálép s kezét megfogva, erősen szemébe néz.)

Koppány, te?

KOPPÁNY *(zavarral)*.

Asszonyom —

ADELAJD.

S te nem tudod,
 Hogy Gyejcs a hitbe' halt meg? Karjaim
 Tarták, míg ájtattal vevé a végső
 Szentségeket. S te karjaimból őt
 Kiragadni vágyl, hogy megérdemelt
 Nyugtát se' adhassam meg én,
 Ki éltetmet boldoggá és nyugodttá
 Tevé, ki férjemül atyám vala!
 Koppány — e fáj.

KOPPÁNY.

Nagy-asszony — Nem tudom
 Hogy is vagyok — Temesd nyugodtan őt
 A maga módja szerint; nem állok ellent.

(Zúgás a nép közt.)

GYULA.

Te is elárulsz!

KOPPÁNY.

Kardom vonva még —
 S maradjon így, ha volna vakmerő
 Megháborítani gyászos ünnepélytek'.

ISTVAN.

Hős bátya, ez nemes szó — köszönöm.

KOPPÁNY.

Köszönni, néked, nincs okod öcsém,
Csak érte tettem — a magyar vitéz
A nő előtt kitér, de férfinak
Soha. Ha majd mindennek vége lesz,
A nemzetségi fők eljönnek és
Megkérdezik majd Gyejcs vezér fiát,
Akarja-e tisztelni s tartani
Az ősi Szert? (*Elfordul Istvántól.*)

ISTVÁN.

Készen találunk.

KOPPÁNY (*a néphez*).

Egy

Hangot se többé, míg a temetésnek
Nincs vége. Hadd tegyék sirjába békén
A holtat — még az élővel szavunk lesz.

I. FERFI.

A száz rabot legalább adja meg.

TÖBBEN.

Ugy-úgy! Kivánjuk: a máglyákra!

ISTVÁN.

Ti száz rabot kívántok hős atyám
Zomotorára? Jól van — megadom.
Atyám emlékeül ma száz keresztyén

Fogoly bilincsét széttöröm. Legyenek
Szabadok s könyörögjenek lelk' üdveért!

(Zúgás.)

GIZELA.

Lásd, ezzel is csak ingerled ; jerünk.

ISTVÁN.

Egy szót csupán, barátim, véreim.
Hagyjátok eltemetnem nyugton őt,
Úgy mint nyugalma és hitem kívánja,
Ki nem kíván tanúja lenni szer-
Tartásainknak, nem tartóztatom,
De szívesen látom, ki itt marad.
S ha eltemettem őt s gyászomnak e
Hetet hagyjátok — akkor jöjtek,
Én kész vagyok felelni.

KOPPÁNY.

Magyarok,
Hallátok. Úgy legyen. Temesse békén
Apját, hitében. — Most pedig jerünk.
István, te arra — én a néppel erre.
Csak mára oszlik útunk két felé —
De nem soká, megint —

ISTVÁN.

Találkozunk.

(Kisérétével, a fejdelemnek is kíséretökkel, el.)

KOPPÁNY.

(Mialatt ezek távoznak, a Gyulát félrevonja.)

Hadd menjenek. Egy szóm van itt veled.
A Szerre — a mely újra összehoz —
Majd elhozom Zombát, leányodat.

GYULA.

Nevét ne említsd!

KOPPÁNY.

Szüntesd haragod!
Magától úgy jött, én nem hívtam őt,
Nem csábitottam, ámbár tudtam is,
Hogy engedelmed nélkül s ellenedre.
Most elhatározám, visszahozni őt
És gondjaidra bízni újolag.

GYULA.

Mivel meguntad.

KOPPÁNY.

Nem jó helye van
Nálam. Ne kérdezz. Majd találkozunk
A Szer után. Bocsáss.

GYULA (a néphez).

Megálljatok!

KOPPÁNY.

Utánam, a ki engemet szeret.

(El. Az előkelőbbek után.)

GYULA.

Egy szóra még, megálljatok.

(Az oszlani kezdő nép megáll.)

Tehát

A máglya s oltár üresen maradnak,
 Az áldozat megvonva tőlök — és
 Védőik is kislelkün elhagyák!
 Ki védi meg, ha ő is hűtelen,
 Somogy vezére, Koppány! — Oh Hadur,
 Oltáraid kihűlnek — és a láng,
 Ha nincs mivel táplálni, hamvba dül —
 Villámidat küldd s gyújtsd új lángra, vagy
 Döntsd szét az oltárt, ha már hasztalan.
 Én lépcséjén várom ítéleted'.
 Ti menjetek: verjétek föl e hírrel
 A nemzetségek főit, verjétek föl
 Minden magyart, ki még Hadúrt imád
 És megtorolni kész gyalázatát.
 Harmadnap' elfogy a hold és az éj
 Arczúlatát setét borítja el.
 Akkorra jöjenek mind össze itt
 A hűk, a bátrak, véghatározásra:
 Ha álljon-e Hadur oltára még
 Vagy szerte szórjuk hasztalan követ.

(Zúgás a nép közt.)

En addig étlen, álmatlan virasztok
Itt e helyen — s imám tört szárnyival
Ostromlom a bezárt menny ajtaját.
Most menjetek — harmadnap éjjelén
Itt várlak.

(A nép eloszlik. Gyula egészen maga marad.)

Oh Hadur, ha vagy, boszút!

(Az oltárra borúl.)

A függöny legördül.

MÁSODIK FELVONÁS.

Szín: Várterem Bálványoson. Fa-butorzat. Fegyverek, vadászjelvények. — *Koppány* jő, vadász-fegyvereit le-dobja.

KOPPÁNY.

E szép Nagy-Asszony, e Beleknegíni,
Szemének izzó pillantásával
Szívembe lángoló üszköt vetett
S egész valóm' egy gyúlt házzá tevé.
A mint szemembe néze — és kezem'
Mefogta, szólni sem tudék, csak úgy
Dadogtam, mint csínyen kapott gyerek.
A temetés elöl úgy szöktem el
Tolvaj gyanánt, pedig magam vagyok
A meglöpött. — Hah! medve, vad bölény,
Most nem maradtok erdeimbe meg,
Dühöm előtt ma meg nem állotok —
Gondoltam — és az erdőt fölverém
A riadással. Hasztalan! — bölény,
Vad medve szabadúlt dühöm elöl —
Magamtól én nem szabadulhaték.

Az üzött szarvas is, futtába, még
 Oly száналommal néze vissza rám,
 Hogy oldalamban tátongóbb sebet
 Viselek nála. Hőke lovam is,
 Véknyába vágott sarkantyúm alatt
 Rám gúnyosan nyeríte vissza — hejh
 Szegény uram, te jobban vérezel,
 Mit bántasz engem, mikor magadon
 A hegyes ösztön mélyebbet hasít!
 — Ördög s pokol! Asszonynál nyomorúbb
 Lettél, Somogynak büszke hercege,
 Hogy így csúffá tön egy törékeny asszony!
 S e Vajk, vagy István, vagy mi a neve,
 Hogy néze rám, mi bántó száналommal,
 Hogy megalázva álltam ott előtte
 És akaratom ellen engedék
 Kivánatának! Még gunyolva, mint
 Jó szót köszönte! Ne köszönd, gyerek,
 Mert még a köszönet torkodra forr —
 Ha megemberli hős Koppány magát
 S legyőzi azt, ki most legyőzte őt.

— — — — —
 Azóta eltemették Gejes vezért
 S helyette Vajk-István nem lesz vezér.
 Vajkban kihalt az Árpád vére és
 Istvánba' föl nem támad. Majd a Szer
 Megmondja a többi hat vezér közül
 Melyik' magvából lesz méltó utóda!

— Ki jő? (*Zomba jő s némán megáll.*)

— Hah, e gyüölött lény! — Mit akarsz?

ZOMBA.

Nem így fogadtál egykor engemet,
Koppány! Ha jöttem, égő szerelemmel
Vontál szivedre, csüggfél ajkimon,
Csókban fürösztlél, tündérnek neveztlél —
Arany-pillének, hófehér galambnak,
Liljomnak és rózsának, éjjeled
Szép csillagának, ragyogó sugárnak
S mindennek a mi szép az ég alatt.
Szépségimet alig győztél dicsérni.
Szemem fekete gyémánt volt neked,
Homlokomon a bércek szűz hava,
Szemöldököm szivárvány íve volt,
Bokor-emplőm két pihegő galamb,
Hajam az éjben omló zuhatag,
Melynél — a vállak habmosott, fehér
Márvány-kövén — oly édes álmodozni.

KOPPÁNY.

S te balga, mind ezt elhivéd?

ZOMBA.

Talán

Te magad is mind hitted akkor. — Oh, hogy
Megváltozál!

KOPPÁNY.

Megváltozám. No — és
Te, azt hiszed, nem változál? Talán
Mind ez való volt akkor; ma pedig
Egy szó sem igaz abból.

ZOMBA.

Nem igaz?
Hogy' válik nem-igazzá az igaz?

KOPPÁNY.

Akkor szerettelek — ez az egész —
Ma meg gyűlöllek, mint az éjtszakát.
Tündérnek is mondalak? Meglehet;
Ma undokabb vagy mint a rút boszorkány,
Mely a Kelen bérzére pemetén
Lovagol éjfelenként. Hagyj el és
Pusztulj szememből.

ZOMBA.

Úgy! Te ingerelsz
S az asszony, ingerelve — tudhatod —
Mindenre kész!

KOPPÁNY (*gúnynyal*).

Fenyegetőzni is.

ZOMBA.

Gyilkolni is.

KOPPÁNY (*gúnynyal*).

Valóban?

ZOMBA (*tört von elő*).

Nézd e tört:

Keblembe' hordom, mint mérges kigyót,
Mint téged egykor! — nem találod el:
Kinek van szánva?

KOPPÁNY.

Nem találgatom.

ZOMBA.

Oh szívtelen! Valóba' — nincs szived?

KOPPÁNY.

Számodra nincs.

ZOMBA.

Hah! más számára van!

Szebb nálam? ifjabb, virulóbb, üdébb?
Valóban: elhervadtak bájjaim,
Melyekkel egykor úgy vonzottalak?
Hisz arczomon még rózsák nyílnak,
Bárcsak fehérek, — ajkam most is ég,

Bár kín tüzétől; nézd, e homlokon
 Nincs egy redő, csak bú felhője ül,
 Keblem dagad még, bár nem a gyönyör —
 A bosszu hozza hullámzásba csak!
 Karom rugalmas most is, izmai
 Mint az aczél — varázs-övükbe zárni
 Egykor, ma villámként lesújtani.
 Reszkess!

KOPPANY.

Csak untatsz.

ZOMBA.

Koppány! Eldobom,
 Nézd már — e tört. (*Eldobja.*)

Oh vess reám csak egy
 Szelid pillantást, Koppány — lábaidnál
 Láss, rabszolgálód'! (*Elébe térdel.*)

KOPPÁNY.

Esdekelve — még
 Unalmasabb vagy, mint fenyegetőzve.
 A vadmacskába, villogó szemével,
 Gyönyörködünk, hunyász ebet utálunk.

ZOMBA.

Koppány — oh hagyd átfognom térdedet,
 Mint egykor az enyémet — annyiszor —
 Te fogtad, esdekelve át!

KOPPÁNY.

Eredj,
Ha nem akarod hogy fölérjál.

ZOMBA.

Hát rúgj föl.

KOPPÁNY.

Eh, ne ingerelj tovább.

ZOMBA.

Untatlak — útálsz — felrúgsz — ingerellek?
Mi van még hátra? (*Felugrik.*)

KOPPÁNY.

Semmi, csak hogy útált
Jelenlétedtől ments meg.

ZOMBA.

Jó.

(*Felkapja az eldobott tört.*)

Legyen tehát

A mint akartad!

(*Fenyegető mozdulattal elrohan.*)

KOPPÁNY (*utána siet, kikiált*).

Hé, Kücsid, Dorong!
Szolgák, utána! Fogjátok meg a

Dühös vadmacskát — zárjátok be, a
Toronyba.

(*Visszatér.*)

El kell távolítnom őt,
Vagy bármikép eltennem láb alól.
Csak ősz Gyulánk a Kádár rokona
S nevelt leánya ne volna, a kitől —
Még akarhatja ellen — hoztam el:
Most vajmi könnyen elbánnék vele!
Most egyelőre jó helytt lesz a sarki
Toronyban. Istenemre, bámulom
Magam', hogy oly nyugodtan tűrhetém
Bősz kitörésit — míg belsőmben a
Düh s gyűlölet forrt. Most is szép pedig —
Valóba' szép — csak más szem kellene
Hozzá — nem az, mely a Beleknegíni
Látásán ittasúlt s vak más iránt,
Minden iránt, a mi nem ő! — Ki jó
Megint?

(*Zuárd jó.*)

Zuárd! — Mi jót hozál, öcsém?

ZUÁRD.

Jót nem sokat.

KOPPANY.

Hozz harczot, háborút —

Az lesz nekem ma jó hír, mert élő
Kedvben vagyok. — Meg volt a temetés?

ZUÁRD.

Meg, de mi nem valánk ott; idegen
S rabszolga-nép kíserte Magyarország
Nagy fejedelmét, Gyejcs vezért a bolt
Űrébe csak, a melybe eldugák.
Nem ége máglya, zomotor nem állt,
Szent berkek árnya nem borúl reá
Örök zugással, nem harsog folyam
Nagy álminál! Zsолоzsmák zengtek ott csak,
Tömjén-szag s szurkos fáklyafüst kíserte.
Magyar vezért még nem temettek így.

KOPPANY.

Ki mondta el, hogy mégis így tudod?

ZUÁRD.

A besenyő Thonúz-oba fia,
Ki hírt hozott rávatalárul is —
Temetésén is ott ólálkodott.

KOPPÁNY.

Nem tetszik e jött-ment kölyök nekem.

ZUÁRD.

Ne bánts! Nem a kereszt csábítja őt,

Se Gyejcs vezért nem bánja ő — csupán
A szép Beleknegini vonja őt.

KOPPÁNY.

Bolond beszéd! Mi köze volna e
Botor gyerekkel a Gyejcs özvegyének?

ZUÁRD.

Bizonynyal semmi — de annak vele.
Nekem meg egyikkel sem. Halld tovább.
Harmadnap a temetkezés után
Hold-fogyta volt s az éj szurok-sötét —
De ott az erdő mélyén, a hol akkor
Együtt valánk, mikor Vajk és a két
Asszony kikérte Gyejcs testét s a Kádár
A népet harmadéjre meghívá
(Miről te nem tudsz, akkor eljövél már)
— Fölgyült az oltár lángja s áldozat
Körül seregle újra mind a nép.
Ott volt a Kádár, agg Gyula — s vele
A táltosok, szeplőtelen fehér mént
Áldozva nagy Hadurnak; ősz apád
S Thonúz-oba, a besenyő vezér,
Fiával — és Kartal, Tevel, Szalók,
És többen — én is; s mind megesküvénk:
Hogy kialunni nem hagyjuk Hadur
Oltárait s nem tisztelünk vezért,
Ki balkarábul hős vért nem bocsát

Az áldozó pohárba s fogadást
 Nem tesz Hadúrra ős szokás szerint,
 Hogy a kötést s a törvényt tiszteli.
 Az ős Kádár megálda és a Szer
 Kihirdeté — átokkal fenyegetve
 Előre mind, ki ott meg nem jelen.

KOPPÁNY.

Hol lesz a Szer?

ZUÁRD.

Etellakán felül
 A Duna partján, hol forrás buzog
 S locsolja Árpád sírját.

KOPPÁNY.

És mikor?

ZUÁRD.

Hold tölte napján.

KOPPÁNY.

Meg se' figyelém:
 Hogy áll a hold ma?

ZUÁRD.

Szépen domborúl,
 Öt napra, mától fogva, megtelik.

KOPPANY.

Hah! Nagyapám — Vérbulesra esküszöm,
Hogy ott leszek.

ZUÁRD.

A többi ép' ezért
Küldött előre engem; magok is
Nyomon követnek. Minthogy elhagyál
S a Kádár-összehíttá éjjeli
Találkozáson, a hold fogytakor
Ott nem valál: nem tudtuk mire vélni
Eltávozásod'. Agg atyád, szegény,
Azt hitte elpártoltál.

KOPPÁNY.

Én? Soha!

A hold hazúg lehet, fogy és telik
Mint kedve tartja, asszony ingatag
Szeszéyeként. Bennem nincs változás.
Hitet hitvány cseréljen! *(Félre.)* Óh szívem,
Meg ne hazudtolj! *(Fenn.)* Messziről jövőél
Zuárd öcsém, fáradt lehetsz — s im én
Meg sem kínálalak még.

(Kiszól.) — Hé Kücsid,

Dorong! Kupákat és bort, szolganép!

(Szolgák bort és kupákat hoznak.)

Igyál öcsém, öblítsd ki torkodat

Az úti portól !

(Titkon a szolgákhoz.)

Teljesült parancsom ?

KUCSID.

Nem könnyen ám ; alig hagyá magát,
Rúgott, kapált, toporzékolt.

DORONG.

Szemeim'

Majd kikaparta ; felnyalábolám
S belöktem a toronyba.

KÜCSID.

Én pedig

Rázártam a vasajtót.

KOPPÁNY.

Jó. Mehettek.

(Szolgák el.)

Igyál, öcsém ! — De több bort, hé fiúk !
Vendégeink érkeznek.

*(Zerind, Kartal, Tevel, többen jönnek. A szolgák, kis idő múlva,
kupákkal térnek vissza. — Ezalatt :)*

Üdvözöllek !

Isten hozott, atyám ! — Bajtársaim,
Isten hozott !

ZERIND.

Fiam, fiam, miért
 Ejtetted ily nagy gondba agg apádat,
 Hogy észrevétlen, szótlan távozáál,
 Holott oly nagy szükség lett volna rád!
 Rád néze minden szem, mindenki tőled
 Várt szót — s te megszökél.

KOPPÁNY.

Sértesz, atyám!
 És mástol el se' szenvedném e szót —
 De mit kerestem volna ott, ítélj
 S szólj bár magad, hol a magyar vezért
 Csuklyás papok kísérik sírba és
 Óbégató rabok! — Haza jövék,
 Még szabad erdeimbe, nemesebb
 Vadat keresve, mint ott lelheték
 A szolgál-lelkű gyáva had között!

KARTAL.

Nemes vadat ott is találhatál,
 Ki oly kevélyen hordja fenn nyakát
 Mint erdeid tizágu szarvasa.
 Kopjádra kellett volna várnod őt.

KOPPÁNY.

Kiről beszélsz?

KARTAI.

A Gejcs fiárul, a
Hite-hagyottról, a ki megtagadta
Hadúrt, a magyarok nagy Istenét.

KOPPÁNY.

Úgy? — Kopja-végre várom őt, ha kell
De még nem érkezett el ideje.
Várjuk be még, míg a Szer összejő.
Hallom Zuárdtól, ki van tűzve már.
Addig beszélj több tisztelettel az
Árpád-utódról, Gyejcs vezér fiáról,
Ki az egész nép egyezésével
Apjával együtt ült vezéri székén
S fejedelmi fényen osztozott vele.

ZUÁRD.

Az volt a hiba ép', az volt a bűn,
Hogy ebbe egyezénk! Hisz tudhatók
Hogy Vajk keresztyén, papok nevelék
S Hadur helyett a véres fát imádja;
Hogy apja lengyel Adelájdöt, ő
A német császár lányát vette nőül;
S míg Gyejcs a Krisztus és Hadur között
Választani nem tud: ők hárman serény
Kezekkel egyre téríték a népet.
Nyakunkra hozták a sok idegent,
Lovagot és papot; azoknak is

Ezeknek is kereszt a fegyverök,
 Mert azok is a kardjok markolatján
 Ezt viselik jelül, ezek is azzal
 Hazúdozzák a nép fejét teli.
 Vajk ezrivel váltá meg a hadi
 Fogolyból lett rabszolgát uraiktól
 S tevé szabaddá. A beköltözőket
 Dus adománynyal, földdel és arany
 Marhával elhalmozza. Példa rá
 Hunt s öcsce Pázmán, e kóbor lovag-pár,
 Kik hírt szerezni indultak keletre
 S átutazóban tartóztatta fel
 Itt őket István — s dúsabbá tevé
 Soknál közlünk — kiknek ősei
 Hazát foglaltak s érte vérezének.
 S ha min-fajunkból, vagy a még kelet
 Távol mezőin elmaradt rokonság
 Közül vetődik erre valaki
 S hazát keres — mikép bánik vele?
 Kérdezd a besenyő Thonúz-obát,
 Im épen itt jő!

(Thonúz-oba, Kemes a neje, Örkönd, jönek.)

KOPPÁNY.

Mi ujság, uram?

THONÚZ.

Nekem csak az, hogy nem vagyok magyar,
Nem engedék meg, hogy azzá legyek.

KOPPÁNY.

Ki tiltja meg?

THONUZ.

István, a fejdelem.

Hozzá menék, hü társam-, Kemesemmel,
Örkönd fiammal, házam népivel,
Cselédeimmal, százhuszad magammal,
S a pusztta helyet, melyet foglalánk
A Tisza partján és Aba-nevemről
Abád-révnék neveztünk, lakhelyül
S tulajdonúl kértem ki, azt ígérve,
Hogy új magyar hazámhoz hú leszek —
S ő megtagadta!

KOPPÁNY.

Megtagadta? Mért?

Mit monda?

KEMES.

Hogy tagadjuk meg hitünk' —

A besenyő és magyar ős hitet,
Hadur nevét s vegyünk keresztvizet

S térdelve csókoljuk meg a kereszten
Megfeszített bálványt —

TEVEL.

S még ők vetik
Szemünkre, hogy bálványokat imádunk !

KOPPANY (*Kemeshez*).

Folytasd, nagy-asszony !

KEMES.

Mi nem engedénk,
Térdet se hajtánk a fakép előtt.
«Temessenek — mondám — előbb el élve,
Mint megtagadjam nagy Hadur nevét
Melylyel szelid anyácskám ringatott,
A melylyel én is ringatám fiam' !
Temessenek bár élve el, előbb !»

TEVEL.

Derék ! ilyen anyám volt nékem is !

ÖRKÖND.

Oh éd's anyám, no, csillapodj, miért
Hevít föl így ez emlék ?

KEMES.

Oh fiam,

Fiam, de téged, úgy tetszik nekem,
Nagyon is hidegen hagy!

ÖRKÖND.

Nem, anyám!

De lásd, előttem első a haza,
S a békepart, a melyet bujdosók
Itten találtunk; aztán bármikép
Nevezzem Istent, a kiből hiszek.
Nem egyedül István, a fejdelem,
De sok magyar-rokon hiszen ma már
Ég s föld s a minden népek istenében,
Kinek fiát, ki emberré leve,
Imádják a kereszten, bűneikből
Szabadítóul.

KEMES.

Hol tanultad ezt?
Minő varázs-boszorkány fordítá
Hadurtol így el léha szívedet?

ZUÁRD.

Hadurra mondom, jó helytt tapogatsz!
Nézz csak fiadra, hogy' halványul el,
Szemét lesütve, béna nyelvvél áll
S felelni nem tud. Csakugyan varázs
Veré meg őt, szép asszony képiben.

ÖRKÖND.

Ne hidd, ne hidd!

ZUÁRD.

Mered tagadni, hogy
A szép Beleknegíni csábitott el?

KOPPÁNY.

Megtiltom így beszélni vakmerőn a
Gyejcs özvegyéről. Magasabban áll
Mint ily tacsóra nézne csábitón!

ÖRKÖND.

Ne ingereljetelek.

KOPPÁNY.

Mi? tégedet?
Köszönd derék apádnak és anyádnak,
A kikkel együtt jössz vendégemül,
Hogy ki nem útasítlak.

ÖRKÖND.

És köszönd,
Hogy tisztelem benned a ház urát
S apám s anyám gazdáját!... Eh, különben
Megyek —

(Indúl. Szembe jönnek Vazul, Wenczelín, kíséret.)

VAZUL *(a keletkező zajra)*.

Mi ez? No's — mi történik itt?

Ugy látszik összeszólalkoztatok!

Ki ez az ifju? Nem a besenyő

Új jövevény Thonúz-oba fia?

Ifjú, megállj. — Koppány ur, üdvözöllek,

A fejdelem nevében. Társam Wenczelin,

A wasserburgi jó lovag — s egész

Kiséretünk, a fejdelem szavával,

Mely békeszó, szelíd engesztelés,

Jövünk tehozzád. Meghallgatsz-e?

KOPPÁNY.

Szólj.

Habár, mi mondandó vagy, nem tudom.

Csak azt tudom, hogy Gyejes meghalt s utána

Magyar hazánknak még fejedelme nincs.

Várj öt napot még, Árpád sírja mellett

Szert tart a hét nemzetség s az kimondja:

Árpád vezéri kardját ki vegye

Kezébe?

VAZUL.

És kinek van itt joga

Szert hívni össze? Nem a fejdelemnek?

S nem tette-é még Gyejesnek éltiben

Társfejedelemmé Istvánt ép' a Szer?

Ha te, vagy bár melyik törzsök feje,

Vagy bár a Kádár — Hadur papja csak,

Kiben mi nem hiszünk már, nemzetünk
 Nagyobb fele kit többé nem imád —
 Vagy bárki más a fejedlmen kívül
 Szert hívna össze : az törvénytelen.
 De tégedet, Vérbulcs vezér utódát
 S a törzsökös fők legvitézbikét
 Im arra méltat István fejdelem,
 Hogy engem, Árpád vért, apjának öcsese
 Mihály fiát küld hozzád, követül,
 S e hős leventét — hogy békésen intsünk :
 A Kádár-híttá Szerben részt ne végy
 S fejedlmed ellen lázadást ne szíts.
 Mert hogyha — mint hiszem — az ősi törvényt,
 A régi vérszerződést tiszteled,
 Tudnod kell, hogy mig Árpád vére él
 Csak az lehet, nem más a fejdelem ;
 S ha valamely, a többiek közül
 A fejdelemhez hűtelen leend
 S közöttte és a többi közt vizályt szít,
 A vétkes vére akkép ontatik,
 Mint Árpád vére omla s társaié
 A szent pohárba, Alpár mezején.

KOPPÁNY.

Meghallgatálak — mert még tisztelem,
 Bár elfajult is bennetek, az Árpád-
 Vért — benned és Istvánban. Ám ne hidd
 Hogy meggyőztél szavaddal. Jól tudom

A vérszerződés pontjait a leg-
 Végsőig, a mely így szól: hogyha Árpád,
 Vagy maradéka megszegné a törvényt:
 Legyen örökre átok. — És kinek
 Nevében omla a hétnek karja vére,
 Kinek nevére esküvének ők?
 Nem a Hadur nevére? S lehet-e
 Hű esküjéhez, a ki hűtelen
 Hadurhoz, kire épen esküvék?
 Menj, menj! — a hitszegők, a pártütők
 Nem mi vagyunk, hanem ti, őseink
 Hitét kik elhagytok s most azon
 Vagytok, hogy a törvény-kivánta Szer
 S a nemzet-akarat nélkül, csak úgy
 Suttymba ültessétek a Gyeics
 Hite-hagyott fiát fejedelmi székbe.
 De én, a Vérbules unokája, azt
 Mondom neked s Istvánnak izenem:
 Ne merje senki azt, a Szer előtt,
 Mert a ki merné, átok a neve
 S Hadúr s a nemzet-akarat lesújtja.

WENCZELIN.

Nemes lovag, engedj egy szót nekem.

KOPPÁNY.

Lovag te vagy, én csak magyar vagyok
 Bár lovon ülök szinte, hogyha kell.

De jobb ha nem szólsz; mert magyar s magyar
 Ha egymással beszél, — egyet nem ért bár —
 Egymást megérti; míg az idegen,
 Bár ért a szóból, egymást meg nem érti
 Soha sem a magyarral. Jó vitéz,
 Mit tudsz te a magyar törvény s szokás
 S erkölcs felől?

WENCZELIN.

Nekem is van hazám,
 Törvényem, fejedelmem; én is ember
 S nemes vagyok; Európában születtem,
 A régi hősök földje szült, nevelt.
 Árpádtok óta, a kinek nevét
 Mi is becsüljük, ellenség valánk
 Zsolt s Taks fejedelmitek s Vérbulcs s Lehel
 S a többi hős vezéritek korában.
 De már lejárt a vérivás kora,
 Mi béke-jobbót nyújtunk ím a hős
 Magyar felé — csak ő vetkezzék le
 Magáról Európába nem való
 Ázsiai ős szokásit, vegye föl
 — Mint kezdte már is — Krisztus szent hitét
 Mely szeretet s bocsánat és tökély
 És kölcsönös segítség — és legyünk
 Barátok. Im, dicső fejedelmetek
 Egy Gizelánkkal — így legyünk mi is

Hű szövetségben egyek ; s fölvirul
Hazátok és békében a mienk.

KOPPANY.

Végezted ? Mondtam úgy-e, hogy mi nem
Értjük meg egymást, hasztalan beszélsz
S én hasztalan felelnék. Ám vigyétek
Istvánnak ezt hírül : holdtölte napján
A Szerre, hogyha tetszik, eljöhet,
Meghallani a nemzet akaratját.
Én ott leszek s ott minden hű magyar !

A TÖBBIEK.

Mind ott leszünk !

VAZUL.

Ez végső szavatok ?

KOPPÁNY.

Nincs több.

VAZUL.

Isten veled hát ! *(Indúl.)*

KOPPÁNY.

Veled is
Isten, de az Hadur még, ne feledd,
Ki büntető karával majd elér.

VAZUL.

Nem félek tőle — az én Istenem
Hatalmasabb, megvéd ő!

KARTAL.

Hah! Hadúrt
Káromlod, vakmerő! Ezért lakolsz.

(Kardot ránt.)

KOPPÁNY *(közbelép)*.

Le azt a kardot; míg küszöbömet
Nem lépte át, az én vendégem ő.
Bátran mehetsz.

VAZUL *(Örköndhöz)*.

Ifju, nem jössz velünk?

ÖRKÖND.

Itt maradásom úgy sincsen — követlek.

(Vazul, Wenczelin, Örkönd, kíséret el.)

KEMES.

Fiam! — megátk—

THONÚZ.

Csitt, asszony, anyja vagy!

KEMES.

Oh, oh, hogy ezt kellett megélnem! Oh,
Temettek volna inkább élve el!

THONÚZ.

Azt is megérheted még, hű Kemes!

A függöny legördül.

HARMADIK FELVONÁS.

I. Szín : Terem István esztergomi palotájában. — *István,*
Gizela, Adelájd, Örkönd.

GIZELA (*Istvánt átölelve*).

Vigyázz magadra! Kiméld életed!
Gondolj reám! — Ha tégedet baj ér,
Én meghalok.

ISTVÁN.

Nyugodj' meg, édesem.

A férfi nem kiméli életét,
Ha kötelesség hívja; de az ég
Megóvja őt. Magunkra nem vigyázunk,
Isten vigyáz ránk. Ő megtart neked,
Kis gerliczém! — megtart hazámnak, és
Krisztus szolgálatára; benne bizzál.

ADELÁJD.

Imádkozunk is érted, jó fiam.

ISTVÁN.

Szép mostohám s te drága angyalom,
Imátok kedves lesz az ég előtt.

Aggálytalan megyek ; aggálytalan
Maradjatok ti is. E jó fiút

(Örköndre)

Hagyom tinektek társaságul itt.
Magyarnak ő még felavatva nincs,
Azért a Szerben semmi szerepe.
Keresztvizet se' nyert még ; rátok bízom
Megtérítését — azt hiszem, nem is
Sok kell ahhoz már.

ÖRKÖND.

Azt hívém, uram,
Szabad lesz véled mennem.

ISTVÁN.

Még ma nem.
Ha harcza kell majd menni, nem tanácsba :
Akkor magammal viszlek.

ÖRKÖND.

Köszönöm.

ISTVÁN.

Csak hű maradj.

ÖRKÖND.

Kételkednél azon ?

ISTVÁN.

«Ajtód előtt im állok s zörgetek.

— Mondá az Úr — ha szóm' meghallod és
 Ajtót nyitandsz: bemégyek, leülök
 És véled vacsorálok» — Várd el őt
 És nyisd ki néki szíved ajtaját.

ÖRKÖND.

Az nyitva már, a szállót várja csak.

ISTVÁN.

«Légy hív halálig és neked adom
 Az élet koronáját» — ezt is ő
 Mondá.

ÖRKÖND.

Ha általatok hív, hív leszek.

ISTVÁN *(a nőkhez)*.

Halljátok ezt? reátok bízom őt.

ADELÁJD.

Tanítani fogjuk, míg te oda lésszsz,
 S neked, magunknak is, Istennek is
 Tetsző dolgot teszünk.

ÖRKÖND.

Engem pedig

Boldoggá teszték.

ISTVÁN.

Hallga! jönnek értem.

(*Wenczelin, Hont, Pázmán jönnek.*)

WENCZELIN.

Készen vagyunk, uram s parancsodat
Várjuk.

ISTVÁN.

Köszönöm; — én is kész vagyok
Csupán reátok vártam. El van-e
Rendezve minden?

HONT.

Mint parancsolád.
Csapataink nyeregben.

ISTVÁN.

Drága hölgyem,
Isten velünk! Nem búcsuszó csupán
A mit mondék: Isten velünk; erős
Hite szivemnek: Isten van velünk.
Vele legyőzünk ármányt, vakhitet,
Vak ellenállást és győzünk nevével.

GIZELA.

Oh drága férjem, István, reszketek!

ISTVÁN.

Galamb-szived van, jőj e férfi-szívre

S végy erejéből, nyugalmaiból — itt
 Pihegj e keblen kissé. No's, nem érzed
 Oszolni aggodó félelmedet
 E nyugodtan dobogó férfi-szíven?
 — Elég! — nehogy te lágyíts el s reám
 Ragadjon aggodalmad. — Még egy csókot — és
 Isten veled! — S veled, szép mostohám,
 Testvérem! — Ifju, hígyj s légy hű! — Jerünk.
(István, Wenczelin, Hont, Pázmán el.)

GIZELA.

Oh Adelájd! egy perczre kebelén
 Fölüdülek — s hogy elment, im megint
 Olyan vagyok mint dérütött virág.

ADELÁJD.

Gyermek vagy, — gyöngé lányka, ah helyett
 Hogy asszony volnál, a ki bízik abban
 A kit szeret, s mit az tesz jó neki;
 Nem kérd, nem ijjelez, nem is haboz,
 Nem félti bajtól hőjét, bizonyos
 Diadalában s hogy a jó ügyet
 Isten segíti.

GIZELA.

Oh, te nem a nőt —
 A férfit rajzold! — nem is csoda,
 Magad is az vagy inkább. Én szegény
 Asszony vagyok, ki csak rettegni és

Könyörgni tud. Bocsássatok még — én
Itt hagylak. Térdeplőmet keresem föl
Az ima tán megnyugtató. (El.)

ADELÁJD.

Szegény

Gyermek!

ÖRKÖND.

Te szánod őt! Lehet-e szánni,
A ki szeret s viszont szerettetik?
Vagy te se bízol igazán az István
Ügyébe?

ADELÁJD.

Hogyne!

ÖRKÖND.

Úgy e szerető szív
Aggályai maholnap üdvre válnak.
Mért szánod őt?

ADELÁJD.

Mert csak szeretni tud,
Remélni, hinni nem — pedig e három
Csak együtt adhat üdvöt, életet,
Hisz-e te?

ÖRKÖND.

És mit hiszsz *Te* — mondd

A fejdelem ugyis rátok bizá,
Hogy engem a hitben oktassatok.

ADELÁJD.

Az én hitem, hogy e három között
Legfőbb a szeretet.

ÖRKÖND.

Az én hitem is az.

ADELÁJD.

De milyen szeretet! Csak a hívő
S reménylő szeretet mi üdvöt ad.

ÖRKÖND *(telkesülve)*.

Az én hitem is az!

ADELÁJD.

Jól érts meg engem!
Egyet szeretni égben, benne hinni
És tőle várni égi üdvödet;
A földön itt mindent szeretni —

ÖRKÖND.

Hogy'
Lehetne az? Szűk ház a szív, hogy annyit
Magába befogadjon.

ADELAJD.

Hát te nem
 Szeretsz hazát és nemzetet? S az is
 Már millió. De még az nem elég.
 Nem egy hazánk van, nem egy nemzetünk csak.
 Hazánk a menny is, nemzetünk azok mind,
 Kikért az Idvezítő szenvedett,
 Egész világ!

ÖRKÖND.

Ah arra én szegény
 Vagyok.

ADELÁJD.

Pedig még ez se mind ám.
 Szeretni azt, kit nem láttál soha,
 Mint Ő szerette az egész világot,
 A meg se születettek millióit,
 Azokat is, kik őt nem ismerék,
 Kik üldözik, keresztre feszíték,
 Kik átkozák — vagy átkozzák ma is;
 Szeretni — önzés nélkül — a viszonzás
 Reménye nélkül —

ÖRKÖND (*csüggedten*).

Hajh, ha ebben áll az
 Igaz hit — ahhoz én közel vagyok!

ADELÁJD.

Szeretni, kiktől folyamok, hegyek,

Járatlan tengerek, sivatagok,
 Vagy a mi több — az életviszonyok
 Legyőzhetetlen akadályai
 Választnak el —

ÖRKÖND *(kigyúlva)*.

Az, az!

ADELÁJD.

Kikkel talán
 Együtt vagyunk, egy levegőt lehellünk,
 S ezer mérföldre elválasztva mégis —
 Kiket szeretni nem szabad, pedig
 Szeretni kell — mert két értelme van
 E szónak is —

ÖRKÖND *(lelkesülten)*.

Ez, ez az én hitem!

ADELÁJD.

Ily hitnek van mennyben jutalma. Bizzál!
 «A ki akar utánam jőni — mondá
 Krisztus — tagadja meg magát s vegye
 Keresztemet» — «A testet öldököld
 Magadba' meg — mond az apostol — és
 Lélekben élj.» Jó ifju, érted azt?
 Vagy mint a gazdag ifju, szomorún
 Mégy-é te is, hogy ezt hallod, tova?

ÖRKÖND.

Nem! Bizva, hittel és reménynyel és
Szeretve mindig, élve-halva!

(Lábához borúl s megragadja Adelájd kezét.)

ADELAJD.

Ugy!

Kelj föl, hited megtartott!

(Homlokon csókolja.)

Téged én

E csókkal eljegyezlek, vőlegényül,

Nem földi, ám örök-életre, hol

«Nem esznek és nem isznak, feleséget

Se vesznek» — oly szűz, tiszta frigyre, mint

Krisztus magának egyházát.

ÖRKÖND *(még térden).*

A te

Neved Nagy-Asszony itt, Beleknegíni —

De Boldogságos vagy te énnekem.

ADELÁJD.

Szentségtörő! Kelj föl; az égi Szűz

Szegény szolgáló lányát nem szabad

Imádni.

(Örkönd fölkel.)

ÖRKÖND.

Benned őt imádom.

ADELAJD (*szelíden néz rá*).

Úgy!

(*Gizela jő.*)

GIZELA.

Az imádság megnyugtató szívem';
Úgy érzem elfogadta azt az Úr —
S kegyelme rajtam.

ADELÁJD.

Látod, gyermekem!

GIZELA.

Oh, nagy kegyelme! Mig imádkozám:
Rejtelmes édes álom szálla meg.
Nem mondhatom mit álmodám, de mintha
Szót hallanék, mely nekem is, mikép
A názareti szűznek, angyal-ajkkal
Mondá: Ne félj, Istennél kegyben állsz!
S hogy föltekinték — ah, nem mondhatom
Mit láttam!

ADELÁJD.

Jőj magadhoz, gyermekem,
Még most is álmodol.

GIZELA.

Magam is azt
Hiszem — az égből arany koronát

Hoztak le angyalok — s azt suttogák :
 «Ki lesz a földön erre érdemes?
 A koronához koronát keresünk!»

ADELÁJD.

István — ez azt jelenti : korona ; *
 Az angyalok hát Istvánt keresik.

GIZELA.

Az én Istvánom oly önzéstelen :
 Ő nem fogadja el a koronát!

ADELÁJD.

De elfogadja, hogy a menynei
 Királynak országostul felajánlja.

GIZELA.

Ha ! újra hallom azt a riadást :

(*Rajongva.*)

Csakugyan elfogadta — Már közelg —
 Egész ország kíséri — itt van — oh
 Mily diadal ! . . . Ah, az öröm megöl !

(*Összerogy. Adelájd, Örkönd, segítségére sietnek.*)

A függöny gyorsan lefordul.

* Stephanos, görögül ezt jelenti : korona.

II. Szín. Szabad tér Buda fölött. Háttérben hegyek. Elöl oltár, elkészítve; rajta tűz ég, melyet a táltosok folyvást ápolnak. Az oltár lépcsőjén *Gyula* a Kádár, koszorúsan. Körüle: *Koppány, Kopasz László, Vazul, Zuárd, Tevel, Kartal, Zerind, Thomáz-oba, Magyarok.* sokaság. —

A függöny felgördültekor nagy zaj.

KOPPANY.

Elég a zaj, így nem határozunk;
Hát döntsön a kard. Mellém, férfiak,
Kik nem akarnak őseink hitétől
Elpártolt fejedelmet, ide mind,
Hadur nevében!

VAZUL.

Vissza! Soh' se' volt még,
Hogy Szerben kardot vonni merjenek
Ha csak nem a választott új vezért
Üdvözleni.

SOKAN.

Éljen Koppány vezér!

KOPASZ LASZLÓ.

István a mi vezérünk, Gyejcs fia,
A Taksony unokája, első szülött
Az Árpád-vérből!

THONUZ.

Nem kell hitszegő,
Ki elfordult Hadúr oltáritól
S egy vérbe mártott darab fát imád.

K. LÁSZLÓ.

Ki vagy te, hogy mersz így beszélni itt?
Melyből való vagy a hét törzs közül?
Még csak magyar se' vagy, ha' besenyő.

TÖBBEN.

Ninesen szava.

THONÚZ.

Hazátlan besenyő,
De magyarabb vagyok tinálatok,
Hadúr-felejtő gyász-vitézek! Én
Thonúz vagyok, kit agg-koromra nézt
Abának is neveznek. Százhuszad-
Magammal jöttem ő s Lebediából,
Nyomván az ott gyüremlő Kutigurok,
Hazát keresni itt s magyar rokont,
Hadur-hivőket. Szállást is fogék —
S kértem vezértek': hagyja helybe azt.
Ő megtagadta. Úgy látom, ti sem
Akartok nála jobbak lenni. Ősz
Fejemmel hadd megyek hát vissza, hol
Szabadon születtem — rabúl halni meg.

KOPPÁNY.

Derék öreg, ne félj, megvédlek én.

SOKAN.

S mi mind.

KOPPÁNY.

Ki tart velem hát? Vagy ki nem?
Hadd nézzek a szemébe!

VAZUL.

Ide hát
Mellém — ki Árpád vérét többre tartja
Mint képzelet szült istenét, Hadurt,
Ki már ma csak köd és gyerekmese.

GYULA *(az oltárról).*

Nem szenvedem, hogy káromold Hadurt!
Vágjátok össze!

(Kartal s többen Vazulra akarnak rohanni, Kopasz László s többen elébe állnak s a támadást felfogják. Nagy zavar. — István, Wenczelin, nagy kíséret, többnyire magyarok, várjobbágyok, felszabadultak, jönnek. — István előlép.)

ISTVÁN.

Csönd legyen! Mi ez?

(Mind elcsöndesednek.)

GYULA *(az oltárról).*

Szert tart a nemzet.

ISTVAN.

Szert? Tudtom kívül
És nélkülem? Ki merte összehívni?

GYULA.

Én, fejdelem nem-létiben a nemzet
Feje — a főpap, Hadur papja, az ő
Nevébe'!

ISTVÁN.

Senki többé nem hiszen
Az elkopott mesékbe. — S fejdelem
Nem-létiben? Hát én nem az vagyok,
A kit a nemzet ültetett, apám
Éltébe', mellé? — Lám, kik vannak itt?
László, Vazul — ti is?

VAZUL.

Mi eljövénk
Megvédni benned Árpád örökét.

ISTVÁN.

Az Isten védi azt s saját erőm.
De jól akartatok. S még ki van itt?
Vagy inkább, lám, ki nincs? Hol Huba vére?
A hős Szabolcs véréből ki van itt?
Van-e csak egy is Önd utódiból?
S Töhötöméből? — Erdő-elve és
A Nyir, a Karpát alja, s a Maros

S Tisza köze, úgy látom, elmaradt.
 Az Árpád-vérből, a ki van : enyém.
 Hát a Lehel s a Bulcsu vére mind
 Ki veletek tart? Két törzs összesen,
 Öt ellen!

KOPPÁNY.

Megcsalódom, Gyejcs fia,
 E számítás. Csak rövid idő
 S nagy távol a mi őket visszatartá.
 Kik itt vagyunk : többség van ellened.

ISTVÁN,

Azt gondolod, jó Koppány? Akarod
 Fejenként számba venni? — Wenczelin,
 Add meg a jelt!

WENCZELIN (*kürtjébe fú*).

Helyet, vitéz urak!

(*Hont, Pázmán, vérteseikkel; utánok magyar katonák jönnek.*)

KOPPÁNY.

Hah, árulás! — Hadur segíts, vitézül
 Meghalni!

(*Kardot ránt, a vele tartók szintén.*)

ISTVÁN.

Árulás? — Vajon melyik
 Az áruló? — A fejdelem, ki védi

Jogát — vagy az, ki a törvények és
 Fejdelme ellen összeesküszik?
 De dugd hüvelybe vissza kardodat!
 István nem öldökölni jött ide,
 Csak megmutatni erejét s jogát.
 — Hallgassatok meg engem, magyarok
 Árpád apám hazát keresni jött
 E földre, melyen egykor ős apánk
 Dicső Etel nagy birodalma állt,
 Mit félvilág nem dönthetett le, csak
 Testvér-viszály. De hős Árpád apám —

KOPPÁNY.

Még Eteléről mersz te szólani,
 S Árpád apádról, a kinek hitét
 Te megtagadtad, méltatlan utód!

ISTVÁN.

Te vagy méltatlan e nagyokhoz és
 Ti, kik — mit ők kezdtek s alkottak — azt
 Folytatni és magasbra vinni nem
 Birjátok — épségben bár tartani!
 Nagy Attila, világnak ostora
 Hont alkotott itt és fél Európát
 Meghódította s rettegésbe tartá.
 De mi maradt utána? — hármaz ércz-
 Koporsaját a harsogó Duna
 Hullámi rejtik — nevét hagyomány

És monda őrzi. Maga, népe hol?
 Nagy volt s hatalmas, egy félszázadig
 Vérrel boríta messzi tájakat
 És végre a saját vérébe fült.
 Nagy birodalma, fiai kezéből
 — Szilárd alapja nem levén — kisiklott.
 Nem ily veszendő hont kívánok én!

KOPPÁNY.

De Árpád honja áll!

ISTVAN.

Árpád apám

Nagy nemzet élén — nem fehér lovon,
 Arany zablán, mint császsogók beszélük —
 Ha' diadalmas fegyver élivel
 Foglalta ezt el s vásárolta meg
 Sok vérnek árán. Népe — századon túl
 Mutatta a világnak, — fegyverét
 Nagy messze villogtatva nyugatig —
 Hogy méltó itt helyet foglalni s azt
 Meg bírja állni. Most egész világ
 Jól tudja már, milyen hős a magyar
 S azt bizonyítani nem szükség tovább.
 Országokat fegyverrel vesznek és
 Védnek meg; ámde erkölcs s bölcsesség
 Tarthatja fenn s virágoztatja csak.
 Föntartanunk a béke művivel kell

Nekünk is azt, mit fegyverrel szereztünk.
 Kelet felől jövőnk hazát szerezni —
 Most azt nyugattal összeforrva kell
 Megtartanunk. Azért vetettem el
 Azt a keresztet, mit Vérbulcs s Gyula
 Hoztak keletről — és nyugat felől
 Kettős keresztet plántálék a Kárpát
 Zöld ormira; — s hogy teljesebb legyen
 Szövetségem nyugattal, — oly soká
 A melylyel öldöklő harcban valánk —
 Onnan hozattam a keresztvizet
 Magamnak és nyugat császára lányát
 Vonám szívemre. Itt e lovagok,
 Kiknek saját földemből részt adék.
 Magyar vitézek lettek általam —
 És Krisztus szentegyházát, mint magyart,
 És a magunkét, építém meg itt.
 S hallgassatok reám most ti, kik az
 Új rendnek eddig ellenállotok;
 Harmincz napot adok gondolkodásra —
 Vagy térjete meg a kereszt alá,
 Mely üdvözít, ha hisztek benne — vagy
 Kiirtalak. — Hadurnak itt tovább
 Oltára nem lesz, mert nem tűröm el.
 Ezt sem, mely itt még füstölög s az Úr
 Vér-fertezetlen oltárit gunyolja.
 Kioltom ime lángját.

(Az oltárhoz lép — s az elképedt Gyulát lerántja onnan.)

El, hazúg
 Felség, előlem! Éltedet kimélem,
 De nem hazúg mesédet. Szélbe szórom
 E lángokat, ne égjenek tovább,
 Hol csak szivekben éghet áldozattűz.

(Kardjával szétvágja a tüzet s az elalszik.)

Igy!

GYULA.

Magyarok, ne türjétek! Hadur
 Isten haragja, sújtsd a vakmerőt!

ISTVÁN.

Az Istent félem, nem félek Hadurtól.
 Hallátok, Magyarok! most szóljatok.

SOKAN.

Éljen István! éljen a fejdelem!

ISTVÁN.

Koppány, te hallgatsz? — Agg Zerind, kinek
 Fehér hajad, mint béke zászlaja
 Leng, hó-galambnak szárnyaként! Zuárd,
 Kartal, Tevel, hallgattok? — Mondtam és
 Megújítom: harmincz napot adok
 — Mig újra elfogy s megtelik a hold —
 Magyar hazánkban addig béke lesz,
 De harez, ha nem hajoltok, azután.

(Katonáihoz.)

Fogjátok meg ez ellenszegülőt,
 Ki még Hadur papjának nevezi
 Magát, cselédivel s hozzátok őket
 Utánam ; senki mást ne bántsatok.
 — Ti meg ez oltárt, a végső kövig
 Bontsátok el, hogy senki rajta új
 Tüzet ne gyújtson. — Több szavam ma nincs.
 Tegyétek és kövessetek.

(Indúl. Wenczelin s az előkelők utána. Katonák Gyulát s a táltosokat elvezetik ; mások az oltárt bontják. — István s kísérete el jobbra.)

KOPPANY.

Barátim !

Ki őseink hitéhez hű akar
 Maradni még : kövessen ; nem vagyunk
 Legyőzve. Oltár épül, új, Hadurnak,
 Még ezrivel ; s lesz papja is. — Velünk
 Hadur s a nemzet jobbik része még.
 Lelkünk ne szállja gyáva csüggedés,
 De kardot köszörüljünk — — fel, utánam !

(Daczosan indul ; utána az itt maradtak nagy része, balra el. — Menetközben :)

THONÚZ.

Én a Tiszán-túl viszem ezt hirül
 S felköltöm ott a népet. Lesz talán itt,
 Ki átvisz a Dunán, egy csónakos !

(El a bal előszínen.)

ZUÁRD.

A felvidékre én ; hadd lengjen a
Turúlos zászló Nyitra ormain
S ki hű magyar még, térjen mind alá!

(El a középén.)

I. KATONA *(még az oltárt bontják).*

Kár mégis ! Oh Hadur, minket ne sujts !

II. KATONA.

Szolgák vagyunk — az úr parancsolá ! —

A függöny legördül.

NEGYEDIK FELVONÁS.

I. Szín. Koppány vára Bálványoson; a második felvonásbeli terem. *Koppány* egyedül.

KOPPANY.

Kezébe' voltunk; eltiporhatott,
Megfojthatott voln' — s ő harmincz napot
Hagyott nekünk — meggondolásra, ő
Úgy mondta, a bolond! A készületre!
S mi fölhasználjuk azt. Bolond, bolond!
— Hah, mily erőt érzek magamba'! mint
Lüktet a vér erebben! Az enyém
A diadal! — és a vezéri kard —
S a fejdelemnő! Minden, a mire
Csak vágyhatám, miről álmodhatám!
Mind, mind enyém, kezemből senki már
Ki nem csikarja.

(Gyula erdélyi fejdelem követe jő.)

— Ismerlek — de még sem;
Ismerni véllek mégis — szólj, ki vagy
Vitéz?

KÖVET.

Aligha ismersz, messziről
 Jövök, keletről. A nappal jövék
 De hússzor megelőze s elkerült
 Mig ideérttem. Erdőelviről,
 Gyula vezér küld hozzád engemet.

KOPPÁNY.

Gyula vezér? Mit akar ő velem?
 Hát nem keresztyén?

KÖVET.

Az előde volt, az
 Első Gyula; de meghalt és az öcsöce
 Zsombor fia, az ifjabbik Gyula,
 Ledöntve a görög keresztet, ismét
 Hadurnak áldoz.

KOPPÁNY.

Derék!

KÖVET.

Megtudá
 Mik itt történtek — s küldö, hírül adnom,
 Hogy ötszáz jó lovassal érkezik
 Segíteni téged István fejdelem
 Ellen.

KOPPANY.

Dicső! Tehát a Töhötöm
 Már nem hiányzik! Jó vitéz, dicső hirt
 Hozál nekem. Légy üdvözölve; menj
 Lakjál vigan váramban és pihend
 Ki fáradalmid'.

KOVET.

Köszönöm vezér! (*El.*)KOPPÁNY (*maga*).

Hadurra mondom, ez derék fogás!
 Milyen csapás Istvánnak: édes anyja
 Véré, Saroltnak öcsését látni az
 Én táboromban! Még kettőt ilyent
 Hadur — s uralmad mind örökre áll!
 — Hah, nem csalódom — káprázik szemem?

(*Vajta, Öcsőb jönnek.*)

Öcsőb! hü Vajta! honnan?

VAJTA.

Csak hazúl,

Hatszáz vitézzel.

ÖCSÖB.

Én Baranyavárról

Hozok kétszázat, még kettő nyomomban!

KOPPÁNY.

Dicső! mind egyre jobban! Van-e még
 E kettős másodiknál ízebb
 Fogás is harmadiknak, hogy teljes
 Legyen a lakoma! — halotti tor
 Lesz Gyejcs fiának az!

(Korzán jó.)

Honnan, vitéz?

KORZAN.

A Nyírvidékről, hol a Könd vezér
 Utódi szálltak; egy részét a bátyám
 Kopján, juhokként, keresztvizre hajtá.
 De a nagyobb, a jobb rész híu maradt
 Ősünk hitéhez. Négy száz jó vitézzel
 Jövök, vezérem, zászlaid alá.

KOPPÁNY.

Derék vitéz vagy. A Könd vére sem
 Tagadta meg magát; István hiába
 Dicsekedék hát! — No's, ki jó megint?

(Kartal jó.)

Ma nem fogyunk ki a jó hírből! annál
 Kartal nem is hozhat mást.

KARTAL.

Nem biz én.

Budától eddig, a hol átjövök,

Hadúr oltári égnek mindenütt ;
 Krisztusnak itt nem áll egyetlen egy
 Oltára sem. A nép lerombolá
 Egyházait s csoportlag visszatért
 Ősei hitére. Asztrik, a kinek
 Pannon hegyén fekete serge volt —

KOPPÁNY.

Volt?

KARTAL.

Van, de már nem a Pannon hegyén,
 Mert onnan ő tizenharmad magával
 Veszprémbe menekült, a fejdelemnek
 Várába ; maga is Gyejcs özvegye
 S István neje ott zárkoztak be.

KOPPÁNY.

S István ?

KARTAL.

Nem tudni merre van ; mondják a fel-
 Vidékeken jár-ke, térít, papokkal,
 Kiket mivel a köznép meg nem ért,
 — Hogy németül vagy latinul beszélnek —
 Ő prédikál helyettök.

KOPPÁNY.

Nagyszerű !

Árpád dicső utóda prédikál!
Mind annyi közt ez a legjobb hír — ez!

KARTAL.

Nincs vége még. Mig István szerte jár —
Úgy Nyitra táján látták legutóbb —

KOPPÁNY.

Még a Zuárd kezébe eshetik:
Az volna csak! — de folytasd.

KARTAL.

Azalatt

Gyulát, a fő-kádárt, akarva vagy
Véletlenül, az örök elszalaszták.

KOPPÁNY.

Megmenekült! — és merre?

KARTAL.

Szertejár,

Buzdítva népét.

(Tevel jő.)

KOPPÁNY.

Már elég, ne többet!
Mert szinte félek, annyi jó szerencse
Büntetlenül hogy egy nap nem jöhet!

TEVEL.

Uram —

KOPPÁNY.

Ne szólj, ha tán jó hírt hozasz.

TEVEL.

Attól ne tarts. Zuárd fölvette a
Keresztvizet.MIND (*elképedve*).

Zuárd! Lehetetlen az!

KOPPÁNY.

Zuárd, a Lehel unokája, mondod!

TEVEL.

A nyitrai vezér. — A fejdelem
István maga téríté meg; ősz Tata,
Ki Gyejcs fiát nevelte, épen az
Keresztelé meg őt is.

KOPPÁNY.

E csapás

Megrendített. Zuárd! Az lehetetlen —

TEVEL.

De bizonyos. S utána ment egész
Vidéke, nemzetsége, törzse, mind!

KOPPÁNY.

Elég! E keserű csöpp az egész
Kehelyt megmérgecsíti. Nem iszom
E keserű pohárból többet.

TEVEL.

Csak ne légy

Még kénytelen. Thonúz-obáról is
Rossz hírt hallottam. Alig ért haza
S kezdé a népet összegyűjteni,
Üzőbe vették.

KOPPÁNY.

S aztán?

TEVEL.

Nem tudom

Mi lett belőle.

(*Koppány várnagya jő.*)

KOPPÁNY.

Mit akarsz?

VÁRNAGY.

Uram,

Veszprém felől lóháton egy csapat
Hölgy érkezett — régóta látom, a
Port hogy verik föl — a kapu elé.

Egy ifju vágatott távolba még
Utánok, ám az újra elmaradt.

KOPPÁNY.

Veszprém felől, mondod?

VÁRNAGY.

Nyargalva jöttek,
Mint a Belár vagy Dúl király leányi
Egykor Meótisz ingoványi közt.
Az egyikök — kit fejedelmök gyanánt
Tisztelni látsztak — hosszan lobogó
Fátyolt visel fején, mely szétbomlott
Hajával együtt úgy uszott a szélben
Hogy szinte szárnynak véltem. — A kapu
Előtt megálltak és azt kérdezők:
Ez itt a Koppány vára? Mondtam: ez.
Nyiss hát kaput, parancsolá amaz.
Tudod a jelszót? kérdém. Nem tudá.
Be sem bocsátám hát, de feljövék
Parancsod' kérni.

KOPPÁNY.

Kérdezéd nevét?

VÁRNAGY.

Kérdeztem, ámde nem mondotta meg.
Hanem a többiek, egymás között

Suttogva — éj, hogy is? — no, már tudom! —
Beleknegininek nevezgeték.

KOPPÁNY.

Beleknegini! Hah ölembe hull
Mint fellegekből a lelőtt madár!
— Bocsásd be rögtön! Várj csak! Mondd neki:
Ily háborús időben nem lehet
Bejöni jelszó nélkül. És mivel
Nem tudja hogy mi — súgd meg azt neki:
«Hadur nevében!» — ha kimondja: jó,
Bocsásd be. — Várj csak! Ne találjon így
Tanácstalan tanácsban; azt hihetné
Csüggedt vagyok. — Asztalt terítsenek
Azonnal; hozzanak kupákat és
Vadat, halat, gyümölcsöt — a mi jó.
A serleget, a melyből nagy apám
Vérbulcs szokott vért inni — ne feledjék
Behozni. — Várj! a Gyula követét
Küldd szinte! — Menj, tégy mint parancsolám.

(Várnagy el. — A következők alatt a szolgák jönnek s gyorsan teljesítik a várnagynak adott parancsokat. — Koppány rájuk vigyáz.)

ÖCSÖB *(Vajtához).*

Vaj' mit akarhat a Gyejcs özvegye?

VAJTA.

Koppányt magát jó térítgetni tán.

ÖCSÖB.

Ugyan ne mondd, te!

TEVEL *(Kartalhoz)*.

Nem jót sejtek e

Látogatásból.

KARTAL.

Rossz hír madara,

Ebből se jót? — Veszprémbe nem nagyon

Jó lábon állhat a dolog, hogy e

Furfangos asszony a Koppány vezér

Kedvét keresni jó.

KOPPÁNY *(a szolgálkhoz)*.

Több bort ide!

A magas hátú székeket — hamar.

A serlegem' — hová teszed, barom!

Ide a főhelyre. — Itt maradjatok

Szolgálni. — Most, urak, készen vagyunk.

Tessék az asztalhoz. Igyunk, daloljunk,

Vígan legyünk, ne fájjon a fejünk!

(Gyula követe, másodmagával jő.)

Isten hozott, követ urak; előbbre

Kerüljetek. — Idébb — kupát a kézbe!

— Terem-e jó bor Erdélyben? vagy a
Jó székelyek ma is még kanczatejt
Szürcsölnek? — Ejnye, senki sem iszik?
Igyunk barátim!

MIND *(isznak).*

Éljen a magyar!

*(Adelájd, hölgyeivel, félig férfiás lovagló ruhában, kipirúlt arc-
czal, hátravetett fátyollal, gyorsan belép s egyenest az asztalhoz
siet.)*

ADELÁJD.

Itt jól mulatnak, látom. A mi még
Eddig hiányzik: hölgyeket hozok,
Magam' s kíséretem', ha szívesen
Látod, Somogynak büszke hercege.

KOPPÁNY *(zavartan).*

Szép fejedelemnő, minek köszönöm —

ADELÁJD.

E meglepetést? Egy kis szeszélynek és
Egy fogadásnak. Barangolni jött
Kedvem ma, — ép' tegnap vetém le a
Gyászt férjemért — s Gizela lányom (azt
Tudod talán, hogy Veszprémben vagyunk,
Mely az enyém volt tegnapig, ma már
Rá szálla, mint vezér nejére) — mondom,

Gizela kérdi: merre szándokom?

— Koppányhoz — én feleltem, hirtelen,
De csak szeszélyből, mert eszembe sem volt
Ily messze jöni s még hivatlanúl.

— Azt nem teszed! kiálta komolyan
Kis együgyűm. — Miért ne? felelém.

— Hisz ellenségünk! — Férjednek talán,
De férfi-ügy mit tartozik reánk?

— Még sem hiszem hogy azt tedd, — felelé.

— Mibe fogadjunk? — Hátha ott talál

Majd fogni Koppány és börtönbe vet!

— Próbálja meg, feleltem én — előbb

Hozom magammal én őt foglyomúl,

Mint börtönébe vessen engem ő!

— Elbizakodott vagy! — Mibe fogadunk?

És be se' várva hogy miben fogad,

Nyeregbe szöktem, inték hölgyeimnek,

S elvágztatánk és — ime itt vagyunk.

Phú! hogy kifáradék! — a gyors beszédben

Még jobban mintsem a gyors nyargalásban!

Hogy' kihevültem — és meg sem kinálsz

E hús italból? — egy kortyot csupán

A poharadból!

(Koppány aranyserlegét kezébe veszi.)

Szép! byzánti mű!

— Honnan szerezted?

KOPPÁNY.

Még a nagyapám
Bulcsú vezér hozá Byzánczból.

ADELAJD *(gúnyosan)*.

Ezt

Kapá a császártól, ajándokul,
Hogy a keresztvizzel megönteni
Hagyá magát?

I. HÖLGY.

(Tevelhez, kivel — mint társai a többiekkel — folyvást társalog.)

Hamis menyecske ám
A fejdelemnő, — hallod hogy boszantja
Koppány vezért!

TEVEL.

Csak erről nem szeret
Beszélni.

KOPPÁNY *(Adelájdnak felelve)*.

Csakhamar lemosta azt
Magámul.

ADELÁJD.

Úgy-e? de a poharat
Emlékül elhozá.

KOPPÁNY.

Ebből szokott
Vért inni mindig — erről kapta a
Vérbulcs nevet.

ADELÁJD.

Br! — de te nem iszol vért?

KOPPÁNY.

Én bort iszom belőle —

ADELÁJD.

Add tehát.

(Iszik.)

Hisz ez valódi vér, olyan tüzes!

(Szürcsölgeti.)

Én vért iszom, a te szívvéredet
Koppány vezér! — Mi jól esik szürcsölni
Szívvéredet! — Hah!

KOPPÁNY *(halkan)*.

Szívtelen!

ADELÁJD.

S miért?

Nők, a mióta vannak, férfiak
Vérét ivák, mint férfiak a nőkét.
Csak az a különbség, hogy a nő, mikor

Kiitta — becsben tartja a pohárt,
A férfi földhöz vágja!

KOPPANY.

Oh ne hidd, hogy
Olyan voln' minden férfi!

ADELAJD.

Tán te nem?

I. HÖLGY (*mint előbb*).

Most neki melegednek.

TEVEL (*szintűgy*).

Ne zavarjuk.

I. HÖLGY (*titkon*).

Mondd, hogy szabadba menjünk.

TEVEL (*szintűgy*.)

Szívesen.

(*Fenn.*)

Nem volna jó, szabadba menni kissé,
A szép várkertbe, hölgyeim?

II. HÖLGY (*Kartalhoz, kivel beszélgetett*).

Jerünk.

Talán nem hagytok kíséretlenül?

KARTAL.

Dehogy! De mit mond rá a fejedelemnő?

II. HÖLGY.

Semmit — Koppány vezérrel társalog.

III., IV. HÖLGY.

Jerünk, jerünk.

V. HÖLGY.

Nagyon meleg van itt benn.

(Páronként mind elmennek; csak Koppány és Adelájd maradnak. Koppány észre sem vette — de a mint Adelájd helyeslő mosolylyal néz utánok, felriad)

KOPPÁNY.

Magunkra hagytak! *(Felugrik.)*

ADELÁJD.

Sajnálod?

KOPPÁNY.

Nem én,

De —

ADELÁJD.

Félsz?

KOPPÁNY.

Mitől?

ADELÁJD.

Egyedül lenni vélem.
Koppány, figyelj rám — e perczéért jövőék
Oly messziről, csupán e röpke perczéért!

KOPPÁNY.

Merész játékot üzsz — elvesztheted
A fogadást! — Ha foglyúl tartanálak?

ADELÁJD (*büszkén*).

Nődül — akartad mondani —

KOPPÁNY (*elragadtatással*).

Te nőm!

ADELÁJD.

Mért ne lehetnék? Hisz özvegy vagyok.
Gondold meg — egy aggastyán özvegye,
Ki férjem sohse volt, de jó apám —
Szabad vagyok, király-leány vagyok —
Akarsz-e nőül?

KOPPÁNY.

Oh örök hatalmak!
Akarlak-e? Ez volt egyetlen egy
Dics-vágyam, éjim álma —

ADELÁJD.

S én nőd leszek.

Légy keresztyén

KOPPÁNY.

Nem úgy. Állj pártomúl,
Istvánt legyőzzük, fejdelem leszek
S te fejdelemné.

ADELÁJD.

Az István fejére
Nem alkuszom; magam hitére sem.

KOPPÁNY.

Hitemre én se'.

ADELÁJD.

S Istvánt gyűlölöd,
E férfiút, milyent csak fiatal
Nemzetnek Isten jó kedvében adhat!

KOPPÁNY.

Bár adta volna inkább haragos
Kedvébe, hogy hanyatló régi hírünk'
Állítsa vissza — és időkorán
Vénülő nemzetünk' ifjítsa meg!
Hogy Istvánt gyűlölöm, természetes,
Mivel Hadurt imádom. — Isten adta
Őt nemzetének? Lehet, valamely
Kis lelkü gyáva Isten, nem Hadur!

ADELÁJD.

Szentségtörő vagy, így beszélni
 Az Istenekről. Ám saját szavaddal
 Foglak meg. Mi különbség van az én
 S te Istened közt? A te Hadurod
 Csak vérivókat szül s kedvel, velök
 Ontatja ezrek vérét, a maga
 Dicsőségére — az én Istenem
 A maga vérét adta, áldozatkép,
 Egész világ üdvére. Gyűlölet
 Neve Hadurnak, a ki népeket
 Egymásra úszit és gyűlölködést
 Szít köztök; a mi Istenünk merő
 Szeretet és egymást szeretni hív
 Ő minden embert. Most te engemet
 Szeretni vélsz, azt állítod szeretsz;
 Csalódol, mert te csak gyűlölni tudsz
 S gyűlölni és szeretni nem lehet
 Egyszerre.

KOPPÁNY.

Megbódúlok, tégedet
 Hallgatva. Mind hiú okoskodás,
 Melyekre bennem viszhang nem felel.
 De hisz te is «Hadur nevébe» jöttél
 Hozzám — e szót ki kelle mondanod —

ADELAJD.

Különben várnagyod be nem bocsát —

Jelszót kívánt; nem tudtam; rátaníta,
 No hát, Isten nevébe! — felelém —
 Legyen «Hadur nevében» — *(Kaczag.)*

KOPPÁNY.

Átkozott

Asszony, az ördög sem foghat ki rajta!
 — De vessük végét — akarsz nője lenni
 Koppánynak?

ADELÁJD.

Légy keresztyén.

KOPPÁNY.

Végszavad

Ez?

ADELÁJD.

Az.

KOPPÁNY.

Úgy nem menekszel innen. Mondtam:
 Merész játékot űzöl. Hogy merél
 A tigris barlangjába jőni? — be
 Vezet csak út, ki nem belőle. Most
 Enyém vagy, elvesztéd a fogadást.

(Erővel át akarja karolni.)

ADELÁJD *(tört ránt elő).*

Hah, vissza, vakmerő!

(Eltávozott urak és hölgyek visszajőnek.)

I. HÖLGY *(félre).*

Jókor jövünk.

ADELÁJD.

(Törét elrejtve, összeszedi magát, közönyt színlelve.)

Utánatok akartam menni ép'.

Ideje mennünk.

KOPPÁNY *(udvariasságot erőltetve).*

Nem bocsátalak ;

Az est leszállt — az út veszélyes éjjel —
Éjjelre itt maradtok.

(Fojtott hangon.)

Asszonyom,

Ne kényszeríts kitörni: itt maradsz !

(Szolga jó ijedten s Koppányhoz siet.)

SZOLGA *(súgva).*

Uram —

KOPPÁNY.

Mi kell? Pusztulj most !

SZOLGA.

De uram —

KOPPÁNY.

Nos ?

SZOLGA.

A torony —

(Adelájd, észrevéve hogy Koppány a szolgával van elfoglalva, int hölgyeinek s azokkal együtt Koppány háta mögött gyorsan el.)

KOPPÁNY.

Mit a torony? — Bedőlt?
Hát nyögd ki már, barom!

SZOLGA.

Üres — az ablak
Bezúzva — és kötél lóg rajta ki.

KOPPÁNY.

Hah, Zomba megszökött! — Utána!
(Megfordul s látja hogy Adelájd hölgyeivel távozott.)

Hol

A fejdelemnő?

VAJTA.

Távozott, míg e
Szolgára hallgatál.

KOPPÁNY.

(A szolgát ököllel megüti.)

Veszsz a pokolba!

Hé, lóra mind! — Utána! Két felé —
Négy szél felé, nyomukba! — Jöjjetek!

(Elrohan. Mind utána.)

A függöny gyorsan legördül.

II. Szín. Ugyanott, kívül a váron. Sűrű berek. Alkonyat.

ZOMBA.

(Kémkedve jő a sűrűből. Kezében tör.)

Most már tudom: kiért hagyott el. E
Beleknegíni az, a kit szeret.
S még az keresi őt fel! Börtönöm
Szűk ablakából láttam jöni az
Arczátlan asszonyt! De bevárom itt
Es bosszut állok. — Itt kell jönie.
Jő-e ma? — Este lesz, tán megmarad
Éjjelre — hah! De mindegy, itt lesem,
Ha három nap kell étlen-szomjan itt
Lesnem reá... Valaki jő —

(Gyula, a Kádár, nagy köpenybe burkolva, jő.)

GYULA.

Közel

Lehet a Koppány vára már — de az
Éj is közel. Ki jár itt?

ZOMBA *(félre)*.

Jaj nekem,
Föld nyelne bár el inkább!

GYULA *(ráismer)*.

Zomba! te?

ZOMBA *(lábához borúl)*.

Oh szent atyám!

GYULA.

Te sírsz? Szólj, mi bajod?
Hová indultál — mit akarsz e törrel?

ZOMBA.

Ő mást szeret — és engem eltaszít!

GYULA.

Koppány vezér?

ZOMBA.

A hitszegő!

GYULA.

Ne mondd,
Ne káromold! Magadra vess csupán!
Hisz tudhatád — leányok sorsa ez,
Kik jó tanács és intés ellenére

Csak szenvedély és csáb szavára hajtva
Mennek világgá —

ZOMBA.

Kimélj!

GYULA.

Igazad

Van. Elfeledtem — hogy nincs is jogom
Igy szólni hozzád. Nem vagyok apád,
Csak nevelőd —

ZOMBA.

Mindig atyám valál

S én rossz leányod voltam. Lakolok
Most.

GYULA.

Kelj föl — és beszélj. Ő úze el?
És kit szeret, szólj!

ZOMBA (*dühösen felugrik*).

A Belekneginit.

GYULA.

Az képtelen! Csalódotl.

ZOMBA.

Nála van —

Saját szememmel láttam.

GYULA.

A vezér a
Beleknegininél?

ZOMBA.

Nem, ez van itt,
A várba, nála. Itt lesem, — ha jó,
És megölöm — nézd, itt a tör!

GYULA.

Vigyázz,
Magad' sebzéd meg véle.

ZOMBA.

Jól tudok
Én bánni törrel.

GYULA.

Balga gyermek, én
Sem úgy értettem. — Meggyilkolhatod —
Mi hasznod abba? Koppány téged öl meg,
A vért lehűti bosszu — s mit nyerénk?
De élve fogni el Gyejcs özvegyét
És táborunkban túszul tartani —
Ez nyereség — ez volna valami.
Figyelj reám. Nyomomban egy csapat,
Már hallom is közelgni. Várj nyugodtan —
Jobb bosszut állok érted rajta én,

Mint a milyet te tudnál. — Jer velem
A sűrűbe, jer társaink elé.

(*El Zombával. Szünet. Adelájd hölgyeivel sietve jő.*)

ADELAJD.

A perczet fölhasználtam, megszökénk
A tigris barlangjából. Lovaink
Zálogban ott maradtak — s most egy éji
Gyaloglás áll előttünk. — De se baj,
Jobb a madárnak önszárnyán szabadnak,
Mint rabnak lenni aranyos kalitban.
Föl, útra hát!

(*Gyula, Zomba, parasztokkal előrohannak.*)

GYULA.

Megálljatok! Velünk

Kell jönötök.

ADELÁJD.

Kik vagytok? Hagyjatok

Békébe menni.

GYULA.

De nem arra visz

Az út, ha' erre.

ADELÁJD.

Rablók vagytok? Itt,

Fogjátok — erszényem.

ZOMBA.

Nem aranyod,
Magad kellesz csak, aranyos madár!

ADELÁJD.

Kik vagytok, mit akartok?

GYULA.

Magadat,
Már mondtuk. És ha kedves életed,
Kövess, vagy megkötözve viszlek el.

ADELÁJD.

Most ismerek hangodra! — A Hadur
Főpapja vagy te — szent ember s zsvány
Rabló vagy, egy személyben.

ZOMBA.

Te pedig
Gyejcs özvegye s a Koppány szeretője,
Fejdelmi asszony s ágyas egy személyben.

ADELÁJD.

Undok, hazudsz! Hát senki sincs közel
A ki megóvjon e gaz támadástól?
Segítség, hé, segítség!

(Kívül zaj.)

Meg vagyunk,

Remélem, mentve.

(*Koppány, vont karddal, Vajta, Kartal, Öcsöd, Tevel, Korzán, jőnek.*)

Jaj nekem, gonoszb

A szabadító kéz a támadónál!

KOPPÁNY.

Rablók! ki mer Koppány vezér kapuja

Előtt — Te, Zomba! Most boszúm elér!

ZOMBA.

Sújts hát — de ezt előbb én! Ne legyen

Tied, ha már te nem vagy az enyém!

(*Törrel Adelájdnek rohan. Hölgyei elébe állnak s Zombát feltartják.*)

HÖLGYEK.

Segítség, segítség!

ÖRKÖND (*a színpalak mögül*).

Jövök, nagyasszony! Tartsd magad csak egy-

Két perczig!

KOPPÁNY.

Árulás!

(*Adelájdra akar rohanni.*)

GYULA *(megfogja).*

Koppány, megállj!
Hát rám sem ismersz?

KOPPÁNY *(elképedve).*

A Kádár!
(Örkönd csapattal jő.)

ADELÁJD.

Te vagy
Szabadítóm!

ÖRKÖND.

El, meneküljetek,
Mig én feltartom őket — a lovak
Nyeregbe'. Gyorsan!

ADELÁJD *(Örkönd kezét megszorítva).*

Nem felejttem el,
Soha! *(Gyorsan el hölgyeivel.)*

ZOMBA *(meglepetve nézte).*

Csalódtam, mást szeret, e szép
Ifjút!

KOPPÁNY.

Hazudsz! S forrjon torkodra mindjárt!
(Leszúrja Zombát.)

ZOMBA (*lerogy*).

Köszönöm ezt is, vasad jól talált!
S én szívesen halok meg a tudatban —
Hogy a kiért megcsaltál, nem tied.

(*Meghal.*)

KOPPÁNY.

Utána!

(*Vajta, Kartal visszatartják.*)

ÖCSÖB.

Hjába úgy is, lovainkon
Nyargaltak el.

KARTAL (*Örköndhöz*).

Thonúz-oba fia,
Jól tetted a mit tettél: nőt rabolni
Hőshöz nem illik, csak megmenteni!

A függöny legördül.

ÖTÖDIK FELVONÁS.

I. Szín. Tábor a Garan partján. István, Vazul, Kopasz
László, Zuárd, Hont, Pázmán, Tata, Csapatvezérek.
A háttérben katonák.

ISTVÁN.

Isten segítsen, ámde Wenczelint
Segély hadával nem várhatjuk itt be.
Veszprém felől minden nap új meg új
Hír érkezik, hogy ott a pártütő
Koppány vezér fejedelmi asszonyinkat,
Hű Gizelám' és Adelájd anyámat
Erősen ostromolja. Tudta jól,
Hogy a mi szent hitem s hazám után
Elöttem a legdrágább: ott van együtt,
S csapásival sziven kíván találni.
Isten bocsássa meg!

VAZUL.

Különben is
A kikre számíthattunk, mind együtt van;

S Istenben és ügyünkben bízva, bátran
Szállunk csatára.

ZUÁRD.

Kisebb csapatok
Minden nap érkeznek még. Ime épen —
(*Kopján, csapattal jő.*)

KOPJÁN.

Nem érkezünk-e későn? Messziről
A Nyir-vidékről, hol Könd nagy apám
Szállott meg és maig utódai
Birják a földet, hoztam e kicsiny
De bátor serget. Nem többet — azért
Mert jó öcsém Korzán, a többivel
A pártos Koppány táborába tért
— Hajh, ellenemre!

ISTVÁN.

Üdvözölve légy,
Ifjú vitéz!

KOPJÁN.

De gyász hírt is hozok,
A melyet elhallgatni volna jobb.

ISTVÁN.

Beszélj öcsém — mindenre kész vagyok.

KOPJÁN.

Hallottad a Thonúz-oba hírét
Vezérem?

ISTVÁN.

Ismerém; mi lett vele?

KOPJÁN.

A lázadásra izgatá Abád
S Kemej körül a népet — és sokan
Mellé is álltak, többen ellene.
Üzöbe vették — s ép a mint haza
Abádra ért — futtában elfogák.
Ott egy pap — a nevét nem tudhatám meg —
Vallatni kezdé és téríteni
S ígérte, hogy ha kikeresztelkedik,
Kegyelmetet számára megnyerendi.
De a konok Thonúz, még konokabb
Nejétül is sarkalva, ellenállt —
És káromolva Istent s szent fiát
Iszonytatón — és téged is, vezérem —
A népet úgy magára ingerelte,
Hogy — nem birom kimondani —

ISTVÁN.

Megölték —

Kegyetlenül?

KOPJAN *(tompán)*.

Eleven' eltemették
Nejével együtt —

ISTVÁN *(megborzadva)*.

Iszonyú! Ki tette,
Tanácsolá?

KOPJAN.

A pap, kit említék.

TATA *(keresztet vetve)*.

Szent Krisztusom, hát ily alávaló
Szolgáid is lehetnek!

ISTVÁN.

Iszonyú,
De nem hagyom büntetlen! E Thonúz
Hitetlen és konok volt — Oh de még is!
Hát így nyerünk-e lelkeket neked
Szent szeretet vallása! Iszonyú!
— Nem tudsz fiáról?

KOPJÁN.

Azt hallottam, a
Két fejdelemnő védelmére van
Veszprémben.

ISTVAN.

Az egész Kemej s Tomaj
S Abád vidéke az övé legyen.
Mit jogtalan foglalt boldogtalan
Nemzője el, ő birja azt örök
Jogon.

TATA.

Nemes szívének az csekély
Vigasztalás lesz.

ISTVÁN.

Többet mit tegyek?
A kik tevék, példásan büntetem:
Legyen rabszolga mind! Ki meg nem ért
A szabadságra még, legyen rab az.
Oh, mennyit kell, vérivó magyarom,
Még szelidülnöd! — Fia ne tudjon erről,
A harc utánig; rá gondolnom is fáj.
Avagy nem a keresztyén szeretet
Nevébe hívtuk őt és tagadott meg
Apát, anyát ő! — Most erről elég!
Menjünk-e hát?

ZUÁRD.

Várjunk három napot,
Vezérem; a Tokaj vidékiről,
S Ungvártól és Munkáctól, a hol Önd
Dús ágazatai laknak, kik pedig

Hozzád hivek s a Krisztus szent hitéhez
 — Mely engem is minap, mint egy idétlent,
 Jóságod által megvilágosíta —
 Még senki sem jött. Várjuk itt be őket!

VAZUL.

Ha idején érkeznek, eljöhetnek
 Veszprémbe is utánunk; — hogyha későn,
 Mikor talán már Veszprém elesett,
 S a fejdelemnők a neki vadult
 Koppány kezében —

ISTVÁN.

Rágondolni is

Irtózom!

(Astrik püspök, szerzetes ruhában jő.)

Astrik! Szent atyám, te vagy?

ASTRIK.

Álútakon, de még is egyenest
 Jövök Veszprémből.

ISTVÁN.

Hogy van Gizelám?

ASTRIK.

Szorongatottan, ám Istenbe bízva
 És benned. Ötször támadott egész

Dühével Koppány ; négyszer a falak
 Ereje — miktől gyors ijászaink is
 Távol tudák még tartani — de már
 Ötödízben egy bátor kirohanással
 Tudák csak visszaverni sergeink.
 A déli részen rés van bontva már,
 Mit hogy belőlről kijavítani ne
 Lehessen, éjjel-nappal nyilazással
 Háborgat az ellenség.

ISTVÁN.

Csüggedés még
 Nem vett erőt az ostromlottakon?

ASTRIK.

Az ostromolt vár lelke a kegyes
 S ép oly erős, hős lelkü Adelájd,
 Ki mindenütt biztat, rendelkezik,
 Jelen van a veszélyes pontokon
 S a csüggedőkbe bátorságot önt:
 A lelkeken nem hágy, mint a falon,
 Rést ütni.

ISTVAN.

El van döntve! Senkire sem
 Várunk tovább — azonnal indulunk.
 Bontsák a sátrakat. Hont, adj parancsot,

HONT.

Vezér, helyeslem elhatározásod',
 Mert sergeink már égnek a nemes
 Harczvágytol. Úgy tudom, segély hadával
 Veszprémnek egyenest jő Venczelin.
 De mielőtt a harczba indulunk
 — S te most először szállsz a síkra ki —
 Isten nevében téged a keresztyén
 Lovagszokás szerint, kardunkkal itt
 Érintve vállon, lovaggá ütünk
 Pázmánnal. — Térdre hát, ifjú vitéz
 S fogadd a kard-él csókját.

ISTVÁN.

Köszönöm.

Jó Tata, szent atyám, kitől nyerém
 A lelkiek malasztját, gyermekül :
 Te áldd meg azt a kardot is, mely ím
 A Krisztus bajnokává avatand.

TATA.

Az én kezem remeg már, nyolczvan év
 Már reszketővé tette ajkam' is.

ISTVÁN.

Agg Simeon te! drága mesterem,
 Tedd meg nekem még e szolgálatot,

S aztán bocsátlak nyugalomra el.
Itt kardom, áldd meg.

TATA.

Isten, áldd meg azt,
Hogy szent ügyedben harczoljon vele,
Pogányok ellen s győzzön — mint a te
S a Krisztus jó vitéze. Ámen.

MIND *(halkan utána).*

Ámen.

HONT.

Térdelj le.

(István letérdel. Hont és Pázmán vállára teszik kivont kardjukat. Tata és Astrik kitért karokkal halkan imádkoznak.)

Légy hű!

PÁZMÁN.

Légy vitéz! S az ur
Vigyen diadalomra.

HONT.

Mint a Krisztus
S egyháza jó vitéze kelj föl és
Harczolj. — Lovag vagy.

(István fölláll.)

ISTVÁN.

Új, nagyobb erőt
Érzek karomban. Most ki kard! Suhints

(Kardját kivonja)

Négy szélbe és vidd szerte eskümet:
Hogy míg lehellek, Krisztus szent hitét
Terjesztem a kereszttel, védem e
Karddal — s ha győzők most: Koppány vezér
S a pártütők összes javából én
Egy talpalatnyit sem veszek magamnak,
De Pannon ormán templomot rakok
Szent Márton hitvallónak — s annak és
A Krisztus többi szentegyházinak
Adom mind. — Isten engem úgy segéljen!

(Kardját hüvelybe dugja.)

Az indulásra kürtök adjanak jelt.

(Kürtszó, induló. Mind el.)

A függöny legördül.

II. Szín. Harcztér Veszprém alatt. A szín jobb oldalán az István —, baloldalán a Koppány sátora. Mind a két sátor függőnye kinyitható s bevonható; mind a két sátor fenekén hátulsó kijárat van a színfalak közé. Hajnali szürkület. — A függöny felgördültekor az István sátora nyitva, a Koppányé zárva van. — *István*, sátorában térdel s imádkozik.

ISTVÁN (*imáját végezve, föláll*).

Eddig szivembe nem fészkelte még
 Magát be kétség; élő hitemet
 Nem ostromolta egy rossz gondolat sem.
 És most — a döntő pillanatba' — most
 Oly nyugtalanság lep meg, a melyet
 Még hő imám se birt lecsillapítani.
 Szivem' szorongás fogja, — félelem,
 Ha félni férfinak lehetne. — Nem,
 Te látod Istenem, nem éltemet
 Félttem, se magamért nem rettegek,
 De azokért, kiket reám bizál,
 Vérzik szivem. Gyilkos szándékkal állok
 Szemben felével. Hát envéremet
 Kell ontanom? Feleimet öldökölnöm,
 Beleikben megforgatni vasamat —
 — S Krisztus nevében! «Nem békét hozok
 — Mondá — ha' fegyvert!» — ámde ő magát
 Hagyá megölni, másokat nem ölt.

Oh, szívésen hagynám szívvéremet
 Ontatni én is, csak ez által üdv
 Lehetne nemzetemnek! — Hasztalan.
 Meg kell magam' nyugtatni — s nem birom,
 Avagy legyőzni gyöngeségemet,
 És arra sem vagyok elég erős.
 Gyilkolni — tán saját kezemmel is,
 Hogy, mint apámét, vér fertőzze! Nem —
 Csak mert vakok, csak mert Hadurt imádják!
 S ha vérök' ontom: felnyílik szemök?
 Az üdvre mennek — és nem egyenest
 A kárhozatra? — E Thonúz-oba
 Nem hagy nyugodnom. Vele álmodám
 Az éjjel is... nyöszörgő hangokat
 Hallék a föld alól, és rémes átkot.
 S elundokítva — súlyos föld-kinyomta
 Belekkkel kelni sírból őt s nejét...
 El, szörnyü kép, szememből! szörnyü hang
 Ne siketíts meg! — Még egyszer hajolj
 Imára, térdem — tán megnyughatom.

*(Letérdel. A sátor bezáródik. — Koppány sátora megnyílik. —
 Koppány, maga, összefont karokkal, áll sátorában.)*

KOPPÁNY.

Megvert az Isten. Elbiztam magam'
 S porig aláz. Mindent akartam nyerni
 S mindent veszíték. Egymást üzve jött
 A sok örömhír és elkábitott;

Az egy keserű csöpp, mely a diadal
 Poharába csöppent, még ingerle, föl-
 Forralva vérem'. Akkor jött oda
 Ez észvesztítő asszony, mámorom
 Teljében, azt fölebb fokozni még.
 Mindent feledve, mindent mertem — hisz'
 Kezembe' hittem már a diadalt —
 S kisiklott — a kigyó! Ördög, pokol!
 Hogy oly bolond valék! — Hadur! — haha,
 Ki hisz Hadurba még? Árny, puszta név,
 Egy üres álom, vértől ittas elmék
 Láz-alkotása. Én kijózanúltam
 S világom üres és sivár. De még
 Lélekzem, élek — és Koppány vagyok,
 Somogyi herczeg, pártütő vezér.
 Ma még legyőzőm Istvánt — megalázom
 E gyáva, kétszinű szenteskedőt,
 Mint engem ő — és összetiprom és
 Megsemmisítem. — Hah! mint gyűlölöm!
 — Ott! Ide villog büszke sátorán
 Kettős keresztje... Rá feszítettem,
 Úgy haljon ő is — mint a kit imád.
 S a mig vonaglik — mint az én szivem —
 Csak kaczagom! Oh, oh mint gyűlölöm —
 Csak egyet nála jobban, azt a kit
 Szerettem s nem szeretni nem tudok.
 (Adelájd, a sátoron kívül, talpig lefátyolozva jő.)
 Káprázat ez? Nem Zomba jó felém?

Hisz láttam elvérezni. Álmodom?
 Közelb jő — nesztelen — suhanva, mint
 Árnyék. Bizonyynyal az! Másképp hogy is
 Jöhetne át az őrszemek között!
 Megállj, ki vagy?

(Adelájd félreveti fátjolát.)

Hah, a Beleknegíni!

ADELÁJD.

Koppány vezér, még egyszer eljövök
 Megkérdeni: szeretsz-e?

KOPPÁNY.

Szólj, te vagy
 Valóba'? Vagy csak megbomlott agyam
 Káprázata játékot űz velem?

ADELAJD.

Nevemen neveztél.

KOPPÁNY.

Hadd tapintsalak,
 Mert nem hiszek szememnek. Jer közelb.

ADELÁJD.

Nem léphetek sátradba és neked sem
 Szabad kilépned onnan. Így felelj:
 Szeretsz-e?

KOPPANY.

Úgy szeretlek, mint a hogy
Gyülöllek. Azt mondtád egykor nekem,
Szeretni és gyűlölni nem lehet
Egyszerre — nézz rám s meglátd, hogy lehet.

ADELAJD.

Akarsz-e nődül, szólj!

KOPPÁNY.

Szeretlek.

ADELÁJD.

És

Akarsz keresztyén lenni? szólj.

KOPPÁNY.

Gyülöllek.

És látd, te is csak ép így vagy velem.
Szeretsz — különben mért kísérténél
Másodszor is? kezed' nyújtod felém,
Kezembe tenni kész. — S gyűlölsz, mivel
Pogány vagyok. De hát a szerelem
Kérdez Hadurt vagy Krisztust? Csak szeret.
Jer sátoromba. Maradj itt, a mig
Istvánt legyőzöm — oh, ha téged itt
Tudlak, legyőzöm őt bizonynyal, és

Mint Magyarország fejedelme, úgy
Kerdek meg akkor : léssz-e nőm ?

ADELÁJD.

Csalódotl.

Én nem gyűlöllek mert pogány vagy — oh
Csak szánlak érte — s mert szeretlek, azt
Kivánom : légy keresztyén ; ez szerelmem
Egyetlen ára.

KOPPÁNY.

S ezt nem adhatom meg.
Fegyverben állok s gyáva nem vagyok,
Szerelmed árán sem lehetek az.
Tovább menék, mint visszalépni még
Lehetne : végig küzdöm e csatát.
Ha meghalok, jó — tán te megsiratsz,
Ha győzök, akkor hozzád én jövök
Megkérdeni : szeretsz-e ?

ADELAJD.

Mondd, hiszesz

Hadurba te ?

KOPPÁNY.

Én semmit sem hiszek már.
Míg élek, élek — aztán semmi sincs.

ADELAJD.

Úgy azt kívánom : halj meg mielőbb ;
 Ha ott a túlvilágon fölveted
 Szemed' : megismered Krisztus dicső
 Ábrázatát. Oh nézz körül — azok közt
 Kik őt imádva leborulnak — ott
 Találsz s talán megismeresz engem is.

(*Sietve el.*)

KOPPÁNY.

(*Utána akar rohanni, de sátra küszöbén megáll.*)

Káprázat — eltűnt! Volt — nincs. Álmodám
 S fölébredék. — Hajnallik, az csatára.
 Még senki sincs fenn? — Kardomat, hamar!
 Hé, hadnagyok!

(*Kopasz Zerind, a sátor hátulsó ajtaján, a színpalak mögül jő.*)

K. ZERIND.

Fiam, tudod, a vénség
 Álmatlan ; reszkető pilláimon,
 Mint rezgő ágon a madár, az álom
 Nem bir megülni. Fekhelyem kemény
 Agg csontjaimnak, tör mindenfelől.
 Megnézem, gondolám, ha alszol-e?
 De tégedet a csata gondja tart
 Ébren s alunni nem hagy. Oh fiam,
 Fiam, mi lesz mind ebből?

KOPPÁNY.

Ma van a

Döntő nap.

K. ZERIND.

Ép azért. Rosz álmaim
Vannak, mióta csak Veszprém alatt
Vagyunk. De hidd el, nem jó vége lesz.
Tudod fiam, hogy én mindég a békét
Tanácsolám.

KOPPÁNY.

S nem hallgaték reád —
Szememre hányod úgy-e?

K. ZERIND.

Isten őrizz!

Semmit se' hányok a szemedre én.
Hisz okosabb vagy, nem is vagy gyerek már,
(Én lettem inkább második gyerekké!) —
De hátha még is! Sokszor az öreg
Szem távolabb lát, gyöngé bár közel:
Én e dologból jót nem jósolok.
Gondold meg, oh fiam, jól — hátha még
Nem volna késő —

KOPPÁNY.

Hát a te idődben,
Mikor a harcra fútták már a jelt,

S a paripák tüszkölte és fülök'
 Hegyzék — s a láb kengyelbe, a vitéz
 Nyeregbe szökkent — megfordulni még
 És visszatérni tán szokásba volt?
 Menj, agg atyám, feküdj le és kísérs
 Alunni még. Aludd el a napot
 S estére ébredj csak föl, a mikor
 A diadaljelt fújják kürtösim.

K. ZERIND.

Reméled azt, fiam?

KOPPÁNY.

Biztos vagyok

Diadalomban.

K. ZERIND.

Akkor hát lefekszem

S alszom, a mig fölkel a csatazaj.

Be jó, fiam, hogy így megnyugtatal! (El.)

KOPPÁNY (*maga*).

Szegény öreg, vaj' mire ébred? Őt

Megnyugtatom, de balsejtelmitől

Ki ment meg engemet? — Hé, hadnagyok!

(Koppány sátora bezárul, az Istváné kinyílik. — István, Astrik,
 Hont, Pázmán, Vazul, Zuárd — mind fegyverben — a sátor-
 ban.)

ISTVAN.

A csata napja virrad ; adjatok
A támadásra jelt. Mi támadunk.
— És Wenczelin nem érkezett meg

ASTRIK.

Ez

Aggaszt. Ne várjuk inkább holnapig ?

ISTVÁN.

Ne ! Gizelám szorongva várja már
Fölmentetését — azt hinné, nem is
Sietek öt keblemre zárni.

VAZUL.

Én

Jobb is szeretném, hogy csak majd a nyert
Csatára érkezzék meg Wenczelin,
Hadd vívja ki magának a magyar
E nagy nap diadalmát. — Kik ezek ?

(Kürtszó. Wolfer és Hedrik, egy csapat tegzes lovaggal jönnek.)

HÉDRIK.

A Wasserburgi Wenczelin lovag
Küldött előre, Wolfert s Hedriket, e
Negyven lovaggal, hírül adni, hogy
Nyolczszáz vitézivel nyomon követ.

ISTVÁN.

E jó hirért meglesz jutalmatok.
 Kiszén hegyét, melynek favára áll még
 S egész vidékét nektek adom, ott
 Építsetek új várat — és legyen
 Azontúl Hédervári nevetek.
 — Most adjatok jelt — kezdjük a csatát.
 Isten nevében !

(Hosszu kürtölés. A sátor bezárul. — A kürtszóra csapatok jönnek elé s vonulnak át a színen, balra, a Koppány tábora felé. Egyes csapatok élén Hont, Pázmán, Vazul, Zuárd. — A csatázók felvonulása a balfelöli színpalak közül történik — a következő jelenetekben.)

KARTAL.

(Egy csapat magyarral, egy kisebb csapat németet üzve.)

Szorítsd !

MAGYAROK.

Húj, húj ! Szorítsd a németet !

HONT *(a német csapat élén).*

Eddig — s tovább ne. Vissza, vad magyar,
 Hadúr-imádó, Krisztus-tagadó.

(Viaskodik Kartallal.)

Derék vitéz vagy, mondd meg a neved', hogy
 Tudjam kit ejtek el.

KARTAL.

Kardomra van
Felírva, olvasd!

(*Hont pajzsára vág.*)

HONT.

Pajzsom nem tanult
Olvasni — vágj az elevenbe.

KARTAL.

Ne!
Ezt Merseburgért, ezt a Lech vize
Magyar vértől piros hullámiért!

HONT (*minden csapást felfogva pajzsával*).

Pajzsom szegény egyikről sem tehet,
Miért dühösködöl hát ellene?

Te fogd s ha bírod, ezt hárítsd el!

(*Megsebzi Kartalt.*)

KARTAL.

Eh,
Csak karczolás. Ne hadd magad, magyar.

(*Viaskodva el jobbra.*)

(*Korzán balról, Kopján jobbról.*)

KORZÁN.

Magamhoz méltó társat keresek,

Némettel akkor vívok, hogyha már
 Egy sem maradt oly elfajult magyar
 Ki — Hah, a bátyám! Jobb kitérni, mint
 Testvért gyilkolni.

KOPJAN.

Rám ismert — s kerülni
 Akar, úgy látom — van hát benne még
 Testvéri érzés — próbára teszem.

(Kardját megfordította s hegyénél fogva, keresztmarkolatát tartja előre.)

Csak vágj ide — ha mersz.

KORZÁN *(vakon).*

Ha merek-e?

(Rárohan, de meglátva a keresztet, visszatántorodik.)

Sátán, ne kísérts!

(Eltakarja szemét.)

KOPJÁN *(szeliden).*

Jó öcsém!

KORZAN.

Ne szólj így!

(Kardját elejti.)

KOPJÁN *(hozzá szalad s átöleli).*

Megtért Saul, jer, itt van a helyed

Köztünk, e testvér-keblen, elvezetlek,

Kövess. (*Jobbra elvezeti.*)

(*Tevel, csapattal — Pázmán, csapattal, viaskodva jönnek balról.*)

MAGYAROK.

Húj, húj! Szorítsd a németet!

PÁZMAN (*vitézeihez*).

Ne hagyd

Magad! Mióta kardot forгатok,
Még ily meleg napom se volt.

TEVEL.

Előre!

PÁZMÁN.

Csak vissza! Ezt a nyalka ifjut én
Már láttam.

TEVEL.

Jól emlékszel, a Szeren,
Az Árpád sírja mellett.

PÁZMÁN.

Most pedig

A magad sírja szélén.

TEVEL.

Vagy pedig

A magadénál.

(Viaskodnak. Tevel elesik. — Koppány, csapattal jő.)

KOPPÁNY.

Hol legveszélyesebb

A harcz dühe?

PÁZMÁN.

Kérdezd ez ifjutól,

Ha tud felelni még. Szegénynek itt volt
Halálos.

KOPPÁNY.

Az legyen hát néked is.

PÁZMÁN.

Ki vagy te, a ki ily bizton beszélsz?

KOPPÁNY.

Koppány vagyok.

PÁZMÁN.

Nemes vad, tégedet

Másnak hagylak föl e hajtásban, én
Csak elkerüllek.*(Katonásan üdvözli s a Koppány csapatával viaskodva, csapattal el balra.)*

KOPPÁNY *(maga).*

Lovagiasb mint bátor; majd akad
Nekem valóbb pár. — István fejdelem,
Hol vagy? Ne hűselj zárt sátradban, én
Szólitlak, összemérni kardjaink'.
S nem jó. Talán nem hallja!

(Adelájd, pánczélosan, zárt sisakkal jó.)

Ez sem ő.

Ő természetes e vékony szál legénynél.
Ezt én kerülöm el, nem voln' dicsőség
Elejtenem. *(Indúl.)*

ADELÁJD.

Megállj, hová szaladsz?
Téged kereslek épen.

KOPPÁNY *(visszafordúl).*

Engemet?

Tán vesztedet!

ADELÁJD.

Ne gúnyolj, szembe állj,
Szájhős!

KOPPÁNY.

Te szoknyahős, te tejfölös
Szájú, te kis himpellér!

ADELÁJD.

Csak csufolj,
De én nem nyelvedet, ha' kardodat
Vágyom kiöltve látni. — Véd magad'.

(Támadja.)

KOPPÁNY.

Úgy látom ingerelsz csak. Elhagyott
A szeretőd, hogy halni vágyol? — Eh,
Vigasztalódj', a lány mind csalfa szer.

(Vívnak, Koppány csak védekezik.)

ADELÁJD.

Elég a gúnyból, most vigyázz!

KOPPÁNY.

Ne fuss

Kardomba hát!

(Adelájd elesik.)

ADELÁJD.

Azt akarám. Csak egy
Kis levegőt adj, told föl a sisak-
Rostélyom' egy kevésé!

(Koppány megteszi.)

Nézz reám,

Koppány, megismersz?

KOPPÁNY *(elképedve)*.

A Beleknegíni!

Mit tettem?

ADELÁJD.

Oh ne bánd meg, — én akartam —
Szerettelek — ott fönn találkozunk.

(Meghal.)

KOPPÁNY.

Valóban — úgy lehetne? Oh ha nem
Csal-álom a hited — találkozunk!
Nem győzni már — csak halni akarok.

(Elrohan balra.)

(István, Kopasz Lászlóval, testőrcsapatával, jő jobbról az előszínen. — A sátor mellett fekvő Adelájdöt nem látják.)

ISTVÁN *(Koppány után kiált)*.

Állj meg, ne fuss! ha hívtál, itt vagyok.
— Nem hallja már.

KOPASZ LASZLÓ.

Hagyd felkeresnem őt.
Te a vezér vagy, nem szabad magad'
Kitenned.

ISTVÁN.

És ő? nem vezér-e szinte?

K. LÁSZLÓ.

De pártütő — vérével tartozik
A pártütésért ő jót állani.

ISTVAN.

Jerünk utána. *(Indulnak.)*

(Vazul, csapattal, hadi foglyokkal jó szembe.)

ISTVÁN.

Hogy áll a harc?

VAZUL.

Győzünk minden felé,
Csak még a jobb szárnyunkon ingadoz
A hadszerencse. Hont s Pázmán lovag
Már nagy előnybe vannak a balon.
Én a középet megzavartam — ott
Elhullt egyik rész, a más elfutott,
A harmadik lerakta fegyverét.
Im foglyaim.

ISTVAN.

Vigyétek félre őket.

(A foglyokat elviszik.)

Jerünk! — Mi ez? mi baljós tódulás,
Mint szél ha visszaúzi a habot,
Folyása ellen.

(Szaladó csapat, németek, magyarok, vegyest.)

Ho, megálljatok!
Mit futtok?

(Egyik katonához.)

Szólj, mi történt?

KATONA.

Ellenünk

Fordúlt a hadszerencse. Fenevad
Módjára, bősült hegyi medveként
Tört sorainkra Koppány s megzavarta
Győzelmi mámorunk'. Hont elesett,
Százan rohantak rá, százán viszont
Kimenteni —

(Hontot sebesülve hozzák.)

VAZUL.

Itt hozzák, sebesülve.

ISTVÁN.

De csak hogy él! Vitéz lovag, nagyon
Sajnáltalak voln'!

HONT.

Ne gondoljatok
Velem, vezérem! Jobb, siessetek
Oda, holott Koppány, mint sziklafal
Fogá fel a sebes harc áradatját
S egymásra dönti a rázúduló

Hullámokat. Hah, sebem ég, megyek
 Sátramba, bekötözní. — S Wenczelin
 Még egyre késik? — Vigyetek, barátim!

(Jobbra elviszik.)

ISTVÁN.

Nagy gonddal ápoljátok. El, siessünk,
 Mert minket is még elsodor az ár,
 Ha fön nem tartjuk — menjünk ellenébe!

(Új tódulás. A visszavonuló magyarok és németek, köztök
 Zuárd és Pázmán, erősen viaskodnak az őket előre nyomó
 ellenséggel. Ezek élén Koppány.)

Hah, itt vagy! ép elődbe indulék.

KOPPÁNY.

Én rég kereslek s nem valál sehol.
 Már árkot is vágtam soraid között,
 A melybe vér hömpölyg — ezen jövők,
 Boszúmat állni rajtad, a miatt,
 Kit kardom ölt meg!

ISTVÁN.

Ki az, a kiért
 — Bár te öled meg, rajtam állsz boszút?
 Akárki, jöszte!

(Összeesapnak. Vazul, Kopasz László közbe akarnak lépni.)

Bízzátok reám,

Számolni véle azokért, kiket
Pogány dühében népemből megölt.

(Vivnak. Kürtszó jobbról.)

PÁZMÁN.

A Wenczelin réz kürtje, ismerem !
Jókor jön a csatát eldönteni
S az ingatag szerencsét visszahozni.

(Wenczelin, nagy csapattal, jő.)

ISTVAN.

A kardom eltörött ! Mást adjatok,
Hamar egy kardot !

KOPPÁNY.

Késő lesz !

(Le akarja szúrni.)

WENCZELIN.

Ne hidd ;

Itt az enyém ! *(Viv Koppánynyal.)*

Vezérem, bizd reám.

Későn jövék, hadd üssem helyre most
Mit elmulaszték.

VAZUL *(Koppányra mutat).*

Lankad már, soká

Nem bírja.

WENCZELIN.

Kérj kegyelmet!

KOPPÁNY.

Nem, soha

WENCZELIN.

De megadom már, ha nem kéred is,
— A kegyelemdöfést! (*Leszúrja.*)

KOPPANY.

Az átkozott —

Megölt! — No most, meglátom — igaz-e
A mit ígért — Belekne— (*Meghal.*)

ZUÁRD.

Mit beszél?

VAZUL.

Ki tudja! Haldoklók, mikor szemök
Törik meg, álmot látnak —

ZUARD.

Konokúl,

Átalkodottan halt.

ISTVÁN.

Ki tudja? Oly név

Szakadt le ajkiról, végpercziben,
 Mi mást gyaníttat. Mit tudunk mi arról?
 Holtak felett itélni nincs jogunk,
 A végítélet Istené. — De most
 Kürtökkel adjanak hírt mindenütt,
 Hogy elesett a pártütő vezér;
 Tovább a harc ne dúljon hasztalan.
 Kik fegyverök' lerakják, bántalom
 Ne'kül hozzátok sátorom elé.

(Kürtösök el. Kivülről egyre távolabb kürtölés.)

Most már a vár is föl van mentve az
 Ostrom alól — s az út szabad. Siess
 Zuárd öcsém, rád bizom: Gizelám'
 Hogy ide kísérd.

(Gizela, Astrik, Örkönd, férj- és hölgykisérettel, jönnek.)

GIZELA.

Megelőztelek.

A vár fokáról néztük, hogy rohan
 A legutolsó őrszem is csatára —
 Hogy oda-hagyják ostrom-szereik',
 A faltörő nehéz kost, sátraik',
 S mind a mi útunk' állta — és mihelyt
 A tért szabadnak látám, szerelem
 S öröm szárnyán röptültem egyenest
 Kebledre.

(István keblére borúl.)

ISTVÁN.

Ide zárva légy örökre,
S csak a halál — későn — szakítson el!

(Örköndhez.)

Köszönöm, ifju, jó szolgálatod'
Hogy drága kincsemet hűn őrizéd
S épségben adtad vissza! Vajha én is
Igy adhatnám neked szerettidet.

ÖRKÖND *(sóhajtván)*.

Ok megtagadtak engem.

ISTVÁN.

Majd utóbb
Beszélünk rólok s rólad.

(Gizelához.) Oh szívem,

Mikép aggódtam érted! — értetek!
De nézd, hogy elfeledtem — hol van ő,
Hős mostohám?

GIZELA.

Nem láttuk tegnap óta.
Ma hajnalon — mert aggódás s remény
Alunni nem hagyott — kerestük őt,
De nem találtuk, hölgyei se tudtak
Felőle semmit.

ORKÖND *(félre).*

Isszonyú gyanúm !

ISTVÁN.

De hol lehet? Rossz sejtelem, ne kísérts !
Koppány utolsó félszava — e név —
Szedjétek össze a halottakat,
Kik itt közel szétszórva fekszenek.

(Tevelre mutat.)

Im itt egy — itt is —

ÖRKÖND.

(A sátor mellett fekvő Adelájdöt megtalálva.)

Megtaláltam ! Oh
Nézzétek őt ! Mi szép halottan is —
E felséges mosolylyal ajkain !

GIZELA.

S páncélban és sisakkal ! Mit akart,
Hogy ide jött ?

ISTVÁN.

A jó Isten sokat
Elrejt előlünk — titkait nekünk
Kutatni sem szabad. — Vigyétek őt
A várba föl. Kisérd te is, szívem,
Bontasd ki szépen gyöngé tagjait
E zord hüvelyből. Fektessétek ott

Patyolat-ágyra — gyertyák égjenek
 Feje körül, világítók gyanánt
 Lelkének, égbe. — Menj, menj, ne kutasd
 A titkokat. — Örkönd, vezesd el őt.

*(Adelájd testét fölveszik. — Örkönd, Gizela kísérik a halott-
 rívóket. — A szín ez alatt harcosokkal és foglyokkal megtelik.)*

Nincs harcz sehol már?

PAZMÁN.

Nincs uram, sehol.

Ki megmaradt, letette fegyverét
 S itt vár kegyelmet — vagy ítéletét.

ISTVAN.

Legyen dicsőség Istennek! Övé
 A diadal. Övé legyen a harcz
 Zsákmánya is: a Koppány birtoki
 S mind a ki rajtok mint zsellér lakik,
 Termése tizedét örök időkre
 Pannon-halmának adja, a hol én
 Szent Márton hitvallónak templomát
 A harczy zsákmányból megépitem.
 Az ő szolgálai lesznek azok is,
 Kik a keresztvizet föl nem veszik
 A pártütőkből. A ki fölveszi
 S Krisztus hitére tér, legyen szabad,
 Mert országomba' csak pogány lehet
 Rabszolga jobbágy, senki más. A Krisztus

Szelíd igája szabadságot ád!

(A foglyokhoz.)

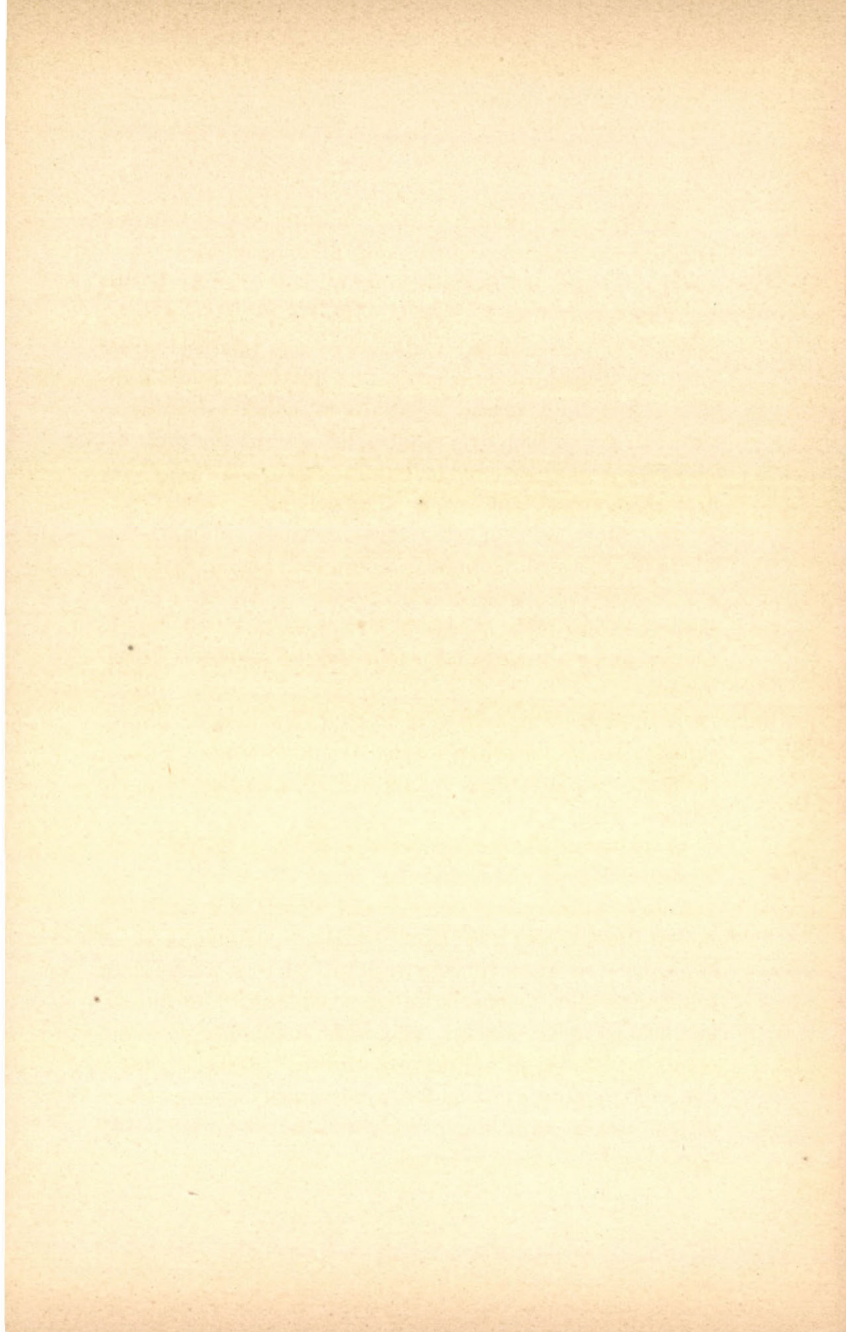
Válaszszatok hát!

FOGLYOK.

Szabadok leszünk!

(Lelkesült csoportozat.)

A függöny legördül.

ugyan e tárgykör mindaddig újra kitűzendő, míg a jutalmat oly színmű nem nyeri, mely megüti az irodalom színvonalát.

Ha már négy-öt oly színmű jutalmaztatott, melyek legalább az irodalom színvonalán állanak, *Magyar történeti színműtár a Kóczán-alapítványból* cím alatt egy gyűjtemény indítandó meg (I., II., III. stb. kötet megjelölésével a czimlapon), melyben az így jutalmat nyert színművek kiadandók. A szerzőnek jutalmat nyert színműve tulajdona marad s így ki is adhatja bármikor, azonban e gyűjtemény számára díj nélkül tartozik átengedni. A gyűjtemény kiadhatása végett, a körülmények szerint, egy vagy két évre a pályázat felfüggesztetik s a ki nem adott jutalomból s bírálói díjból fedeztetnek a kiadások költségei. A netalán fenmaradt összeg, valamint a kiadásból befolyó jövedelem, részint az aranyok vásárlásánál előforduló árfolyami különbözetek fedezésére, részint pedig a bírálóknak szánt összeg pótlására fordítandó.

A Kóczán-jutalomért versenyző pályamunkák beadásának állandó határnapja máj. 31., a jutalom kiadásáé pedig az erre következő deczember 3-ka, az alapító nevénapja.

A pályaművek megbirálásában az I. osztályból választandó három akadémiai tag jár el. Ezek közös értekezleten határozzák el, melyik mű nyerje el a jutalmat, melyik dicsértessék meg. Ezután választanak magok közül oly előadót, a ki a többség nézetét pártolja s a ki saját felelőssége alatt értekezik az egész pályázatról, és ennek közmegállapodás szerint, alaposan indokolva adja elő eredményét. Ha a jutalom oly műnek adatik ki, mely nem áll irodalmi színvonalon, e körülmény a jelentésben megemlítendő, minthogy az ily színművek a kiadandó színműtárba föl nem vétetnek.

Az akadémia az alapítólevél értelmében, az I. osztály fölterjesztésére, 1892-ben két évre (1893—1894.) fel-függesztette a pályázatot s megbízta az I. osztályt a *Magyar történeti színműtár* megindításával, melynek három első kötete ezennel közrebocsáttatik.

A pályázat első ízben 1887-ben hirdettetett ki; a színmű tárgya ez alkalommal a hún vagy magyar hős-monda köréből volt veendő. A pályadíj 1888. nov. 26-án az *Attila halála* című öt felvonásos tragédiának ítél-tetett oda, a jeligés levél felbontatván, Szász Károly neve tünt elő.

Az 1888-ban kitűzött pályázat tárgyköréül a hon-foglalás és vezérek kora állapíttatott meg. A pályadíj 1889 decz. 16-án *István vezér* című drámának ítél-tetett oda, melynek szerzője szintén Szász Károly volt.

Az 1889-ben kitűzött pályázat tárgyköréül a magyar királyság és keresztyénség megalapításának kora (Szent Istvántól I. Beláig) állapíttatott meg. A pályadíj 1890. nov. 24-én a *Pogány magyarok* című drámának ítél-tetett oda. A felbontott jeligés levélből Gabányi Árpád neve tünt elő.

Az 1890-ben kitűzött pályázat tárgyköréül Salamon vagy Szent László kora jelöltetett ki. A pályadíj 1891. decz. 14-én adatott ki a *Koronáért* című színműnek, oly meg-jegyzéssel, hogy az nem áll jelen drámairodalmunk szín-vonalán, ezért a pályázatot az ügyrend értelmében ismé-telni kell s a jutalmazott mű a megindítandó *Színműtárba* nem veendő föl.

A most megjelent köteteket, annak idejében a többiek is követni fogják.

Az I. osztály 1893. január 28-án tartott zárt üléséből.

Gyulai Pál
osztálytitkár.